

dCIDOB 82. Envelliment.

Introducció.

El sector de la població mundial major de 60-65 anys és cada vegada més important. Si el 1950 representava un 8% de la població mundial, el 2000 arriba al 10% i es preveu que el 2050 pugi al 21%. És el que s'ha anomenat envelliment de la població mundial o revolució demogràfica "silenciosa" que, a més d'imparable i irreversible, ve propiciada pels avenços mèdics, per la millora de les condicions de vida de la població –hàbits alimentaris, educació, treball, etc.–, com també pels baixos índexs de fecunditat. Vivim una època de transició, en la qual s'ha trencat l'equilibri sostingut de les estructures d'edat de la població. Aquest fenomen –procés, fita (alguns en diuen gran repte de la humanitat del segle XXI)– s'ha convertit en un tema present en els debats polítics, associatius, científics de la major part de països i regions del món. Es parla de la "problemàtica" de l'envelliment (les seves causes, conseqüències, les polítiques que s'han de dur a terme, etc.), tant en l'àmbit nacional com en l'internacional. L'envelliment, és un avenç o un motiu de preocupació? És evident que té unes implicacions econòmiques, socials i sanitàries que demanen un canvi en la concepció que tenim del nostre cicle vital (s'han d'enterrar certs mites sobre la vellesa), però també és cert que obre nous camins per a la vida individual i col·lectiva de la humanitat. Vivim més anys i, per tant, també estem "actius" més anys. Això ens porta a la necessitat de revisar els vells esquemes culturals, de producció i d'organització social: jubilació, dependència, rol social, treball, etc.

Quan parlem d'envelliment, les dades canvien d'una regió a una altra. Els desequilibris econòmics, educatius, polítics i, en general, de desenvolupament dels diferents països i regions del món són factors claus que determinen el nombre, l'edat i el nivell de vida de la població *gran*. En els països en desenvolupament actualment el ritme de creixement d'aquest sector de la població és molt elevat i es calcula que duplicarà el percentatge en uns 20 anys, mentre que en els països desenvolupats aquest augment s'ha produït al llarg de 100 anys, paral·lelament a un enriquiment progressiu que ha permès anar desenvolupant xarxes públiques de seguretat i benestar social. Els països en desenvolupament tindran menys temps per adaptar-se a les conseqüències d'aquest envelliment, amb l'agreujant que no existeix una seguretat social mínima desenvolupada i que l'alta incidència de pobresa i desigualtat social no propicia que les coses puguin millorar a curt i mig termini. Molts són els temes a comentar i debatre, i és necessari que tothom, principalment la gent gran, participi d'aquesta transició o readaptació de l'organització social.

Aquest *Dcidob*, a més d'oferir unes quantes pinzellades sobre aquest fenomen i dels debats que genera –dades, definicions i redefinicions de vells i nous conceptes, tendències, exemples regionals, actors, etc.– també fa una referència molt especial a allò que s'ha anomenat "feminització de la vellesa", és a dir, les dones són precisament les que integren més de la meitat d'aquest col·lectiu; i, finalment, se centra en la II Assemblea Mundial de les Nacions Unides sobre l'Envelliment, que vint anys després de la primera trobada (Viena, 1982), s'ha celebrat durant el mes d'abril a Madrid sota el lema: "Una societat per a totes les edats". El resultat d'aquesta cimera ha estat l'aprovació d'un ambiciós Pla d'Acció Internacional sobre l'Envelliment que, tot i representar un gran avenç en l'intent de fer front al envelliment progressiu de la societat internacional, no ha aconseguit assolir els compromisos financers addicionals necessaris que possibilitin la seva realització efectiva.

ENVELLIMENT

dCIDOB 82. Envelliment.

Persones grans, vells, adults grans, sèniors, ancians. L'heterogeneïtat com a element distintiu.

Mercè Pérez Salanova

Persones grans, vells, adults grans, sèniors, ancians

L'HETEROGENEÏTAT COM A ELEMENT DISTINTIU

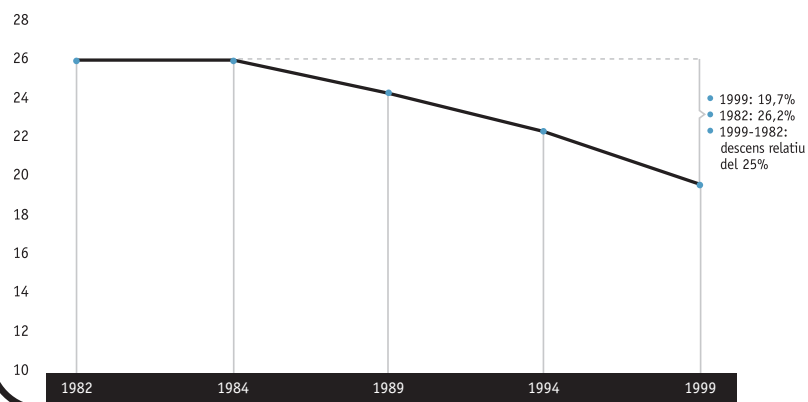
Mercè Pérez Salanova Diputació de Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona i José Javier Yanguas Lezaun Fundació Matia (Sant Sebastià)

L'augment de la xifra de persones grans a escala planetària es planteja com un dels reptes més importants als quals han de fer front no només les societats desenvolupades, sinó també les societats en vies de desenvolupament. L'augment de l'esperança de vida, en la majoria de casos, és fruit d'un desenvolupament social sense precedents i, per tant, un fet positiu sense parió (la societat ha lluitat durant molts anys per poder viure més i millor). Aquest desenvolupament es basa en l'avenç de les ciències biomèdiques, l'evolució econòmica positiva, la millora dels nivells de salut, l'augment de la capacitat adquisitiva. Tot això, no ha d'amagar alguns reptes que l'envelliment de la població comporta; entre aquests reptes hi ha l'increment de la despesa social, l'augment de la dependència o les necessitats creixents d'atenció al grup dels més fràgils entre les persones grans. D'altra banda, els reptes que planteja l'envelliment no són aliens a las desigualtats existents, entre els països desenvolupats que són "vells" essent rics i els països en vies de desenvolupament que seran "vells" essent pobres.

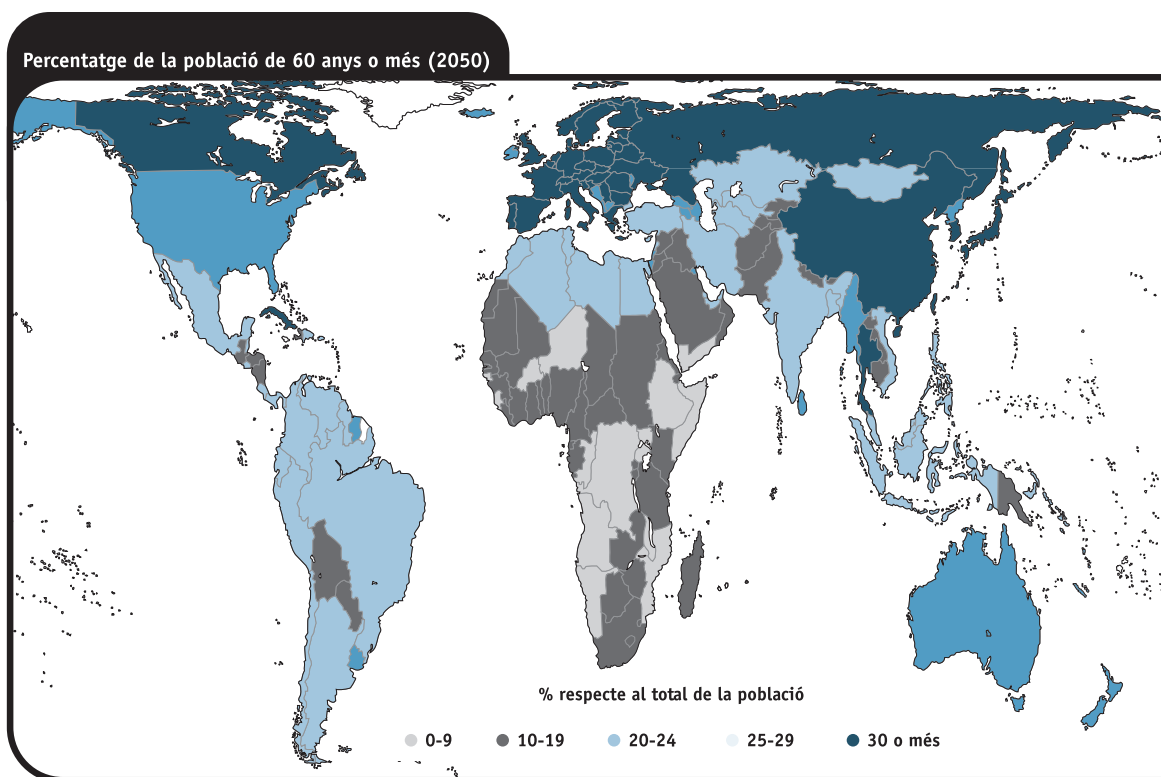
Cal assenyalar que durant els últims temps les notícies pel que fa al món gerontològic han aportat dades positives relacionades amb les hipòtesis de la comprensió de la morbiditat formulada per Fries (Birren & Schaie, 2002). Aquesta hipòtesi postulava bàsicament dues idees: que viuríem més i que el període de malaltia-dependència es comprimiria, és a dir, duraria menys temps i es produiria durant els últims anys de la vida. La hipòtesi, que ha estat molt de temps menystinguda, sembla que es compleix, almenys en les dades relatives als Estats Units d'Amèrica, les quals posen de manifest el descens del 25% en l'índex de discapacitat (dades publicades per la National Academy dels EUA).

El descens observat en l'índex de discapacitat, sens dubte una notícia positiva, no permet defugir la importància de les atencions de llarga durada. Avançar en el desenvolupament d'aquest tipus d'atencions, en una perspectiva de complementarietat entre les activitats realitzades per cuidadors informals (família, amics, veïns) i professionals, és una condició imprescindible per atendre les persones que no es poden valer per si mateixes.

Índex de població amb discapacitats
(sobre una edat estàndard de 65 anys i més, l'any 1999)

▪ 1999 National Long-Term care Survey, USA, PNAS, 2001.

La diversitat com a element distintiu de les persones grans ▶ Quan hom demana a un gerontòleg que defineixi la vellesa, hi ha una primera definició referida a la dimensió psicològica, i que és fonamental tenir en compte: la diversitat, l'heterogeneïtat, la variabilitat, la disparitat entre les persones que conformen el col·lectiu de les persones grans i que, malgrat això, sovint és tractat de manera homogeneïtzadora. A més de la variabilitat relativa als aspectes psicològics, és pertinent considerar la diversitat en relació amb els factors socials, culturals, econòmics, de conducta i d'entorn. Diferències entre la vellesa que viu a les urbs i la que viu en el medi rural, els que tenen 65 anys i els que en tenen 90 (pares-fills), les expectatives de vida (la del Japó és de 79,5 anys i la de Sierra Leone de 40), l'evolució dels països –Rússia el 1991 tenia una esperança de vida de 63,5 anys i el 1994 de 57,6 anys–. En definitiva i des d'un punt de vista sociològic, la democratització de la vellesa no és un valor universal i l'esperança de vida assolida en un context no constitueix un èxit definitiu.

Malgrat la diversitat que caracteritza la vellesa, la societat ha tractat d'homogeneïtzar aquest col·lectiu, negant-ne la radical heterogeneïtat.

Les paraules amb les quals ha estat designada –tercera edat, ancians, vells, sèniors– tendeixen a esborrar les diferències individuals, base fonamental sobre la qual s'hauria de sostenir la nostra forma de mirar la vellesa i l'envelliment, com abans s'ha esmentat.

A banda que s'ha expandit la visió del col·lectiu de les persones grans com a un grup heterogeni, la gerontologia ha efectuat un recorregut interessant, des de models centrats en els dèficits a models més positius, en els quals les capacitats n'esdevenen l'eix articulador. Conceptes com plasticitat, adaptació, capacitat d'aprenentatge, compensació o optimització constitueixen l'eix central de la gerontologia moderna. Tots aquests conceptes accepten i s'emmarquen en les nocions de variabilitat interindividual i plasticitat intraindividual. De la mateixa manera que és pertinent reconèixer el recorregut efectuat, també ho és reconèixer trams pendents, entre els quals hi trobem els relatius a la gerontologia transcultural que ha de generar marcs teòrics culturalment rellevants per a l'estudi de la diversitat en l'envelliment.

Si acceptem l'heterogeneïtat, la variabilitat i les diferències existents entre el col·lectiu de les persones grans, sigui quin sigui el nivell d'anàlisi en el qual ens situem –des de posicions “macro” a posicions “micro”–, resulta necessari considerar les actuacions de forma transversal. La paraula complexitat defineix de manera adequada el marc dels problemes-situacions d'aquest col·lectiu. En aquest sentit, és necessari abandonar pensaments unidimensionals, insolidaris, disjuntius, que retallen i ignoren la realitat de les persones grans i orientar-nos cap a una concepció solidària, multidimensional, transversal i complexa. Per això cal deixar de mirar la gerontologia com si es tractés de compartiments estancs (la salut física, d'una banda, i la salut mental, de l'altra); s'han d'oblidar les impermeables fronteres o envans disciplinaris existents i avançar en noves aproximacions sobre l'envelliment i la vellesa.

Necessitem enfocaments que ens permetin comprendre l'envelliment com a resultat de canvis, inscrit en contextos canviants i alho-

ra generador de canvis. Per això, ens convé disposar d'enfocaments connectius i dinàmics (Pérez Salanova, 2002). Enfocaments connectius que considerin l'envelliment en relació amb els diferents àmbits de la vida quotidiana i que permetin reconèixer les diverses interrelacions. D'aquesta manera hi poden tenir cabuda qüestions tan variades com el funcionament de les ciutats, el disseny dels habitatges, la configuració del mercat de treball, la perspectiva digital o l'organització del sistema sanitari i dels serveis socials. Enfocaments dinàmics, que abordin l'envelliment lligat a les modificacions que tenen lloc en diferents esferes i a les transformacions en els comportaments i en les formes de vida. Ens referim a modificacions que es produeixen tant en l'estructura i la dinàmica de les famílies, en l'organització del treball, en les formes d'oci o en els estils de consum, com a aquelles que tenen lloc en relació amb la política o l'economia. Són aproximacions que es complementen. Es tracta d'una complementarietat costosa i complexa, però necessària.

Societat i vellesa. Vellesa i societat ▶ Una altra qüestió que, sens dubte, convé analitzar, és la relació existent entre vellesa i societat, societat i vellesa. La crítica apassionada sobre l'actitud de la societat al llarg de la història respecte a les persones grans que Simone de Beauvoir fa al seu llibre *La vellesa* (1982), reflecteix la intensa ambivalència amb què la societat s'ha relacionat amb les persones grans i l'envelliment, al llarg de la història i en l'actualitat. Volem viure més, volem viure

millor, però no ens volem reconèixer en aquell vell, en aquella vella. El resultat és "l'oblit" dels tradicionalment "oblidats" (Yanguas i Leturia, 2002) i la destrucció de tots els ponts entre el nostre Avui, el nostre Ahir i el nostre Abans d'ahir (Zweig, 2001).

El manteniment d'una visió amb prejudicis i, per tant, negativa sobre la vellesa, ha condicionat la forma com les persones grans es pensen, es perceben a si mateixes, de la mateixa manera que condiona la forma com les persones en l'adultesa mitjana veuen la vellesa.

La tendència inercial en les societats desenvolupades és considerar la vellesa com l'etapa final –final de la vida, final de l'ocupació– i, en conseqüència, minimitzar les possibilitats d'adaptació i creativitat.

Tant si analitzem l'envelliment humà en països desenvolupats, en països en vies de desenvolupament o en aquells que tenen economies de transició, en qualsevol cas la nostra mirada no pot considerar aïlladament les persones grans. El lema "Cap a una societat per a totes les edats", promogut per Nacions Unides el 1999 amb motiu de la celebració de l'Any Internacional de les Persones Grans, expressa aquesta nova forma d'enfocar l'envelliment de les persones i de la població, com ho són les formulacions del document "Estratègia Internacional per a l'Acció" base de la discussió a la II Assemblea Mundial de l'Envelliment que se celebra aquest any.

En situar l'envelliment en el marc d'una societat per a totes les edats, entren en joc les relacions entre les diferents generacions que conviuen en un període històric; fer-se preguntes sobre les característiques d'aquestes relacions o sobre quines són les concepcions de desenvolupament social vigents, permet incorporar una perspectiva que contempla el cycle vital de les persones així com els presents i futurs, desitjables i possibles, per a les societats.

L'adaptació de les societats a l'augment dels anys de vida d'un nombre creixent de persones exigeix el desenvolupament de polítiques basades en la coordinació de decisions i actuacions que afecten àmbits diversos, i d'un abast que no pot situar-se en el curt termini. Ambdós aspectes s'assenyalaven en un document de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE, 1998) sobre les implicacions polítiques de l'envelliment, i certament l'OCDE no és una organització que es caracteritzi pel seu pensament utòpic!

Viure més anys que les generacions que ens han precedit no garanteix una nova posició social, un nou rol per a les persones grans. La reflexió sobre això qüestiona el valor central atorgat al treball com a element estructurador del cycle de vida. Com a conseqüència d'aquesta centralitat, el cycle de vida de les persones s'ha configurat en tres temps: formació, treball, jubilació. I aquest esquema, encara que grinyoli en el context actual, continua essent el model organitzador utilitzat en l'actualitat.

En aquest sentit, una gestió més flexible del cicle de vida que permeti combinar les activitats de tipus divers al llarg del trajecte vital pot oferir nous escenaris quotidians més adequats, tant per a les persones grans com per a les persones en les diferents etapes vitals.

Lentament però progressivament es concedeix més importància a les capacitats i les contribucions de les persones grans. L'actitud protectora-tutelar (que d'alguna manera margina el col·lectiu) va donant pas –també de forma discontinua i en ocasions contradictòria– a una altra de diferent que reconeix la vellesa des de la capacitació i l'autonomia. Es tracta d'una transformació protagonitzada, en gran part, per les mateixes persones grans en la qual conflueixen les reivindicacions de millores concretes i les que concerneixen d'una manera més àmplia la seva condició de ciutadans complets amb drets i deures. La discriminació per l'edat és cada vegada més qüestionada alhora que assenyalada com a un factor que debilita la cohesió social. Certament, la tendència a enfrontar els efectes d'aquesta discriminació de forma individual –exclusivament o fonamentalment– hi és. I, a més, està reforçada des de múltiples iniciatives i actuacions, de forma similar a allò que passa en relació a d'altres àmbits de la vida social. Amb tot, que les persones puguin viure positivament l'ampliació de l'expectativa de vida exigeix compromisos individuals i col·lectius. Encara que ens costi admetre-ho, el nostre millor futur possible és arribar a ser vells. Com deia Simone de Beauvoir: “No sabem qui som si ignorem allò que serem. Reconequem-nos en aquell vell, en aquella vella!” ■

Referències bibliogràfiques

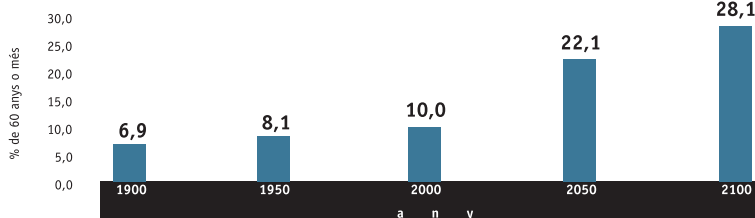
- BEUAVOIR, S. *La vejez*. Barcelona: Edhasa, 1982.
- BIRREN, J.E. & SCHIE, K.W. *Handbook of the Psychology of Aging*. New York: Academic Press, 2002.
- OECD “The capacity for long-term decision making in seven OECD countries: the case of ageing”. *Maintaining Prosperity in An Ageing Society: the OECD study on the policy implications of ageing, Ageing Working Papers*, 1998.
- PÉREZ SALANOVA, M. (en prensa) “Envejecimiento y participación ¿Necesitamos nuevos enfoques?” *Intervención Psicosocial*, 2002.
- YANGUAS, J. J. i LETURIA, F. J. (en prensa) “Intervenciones en gerontología: apuntes críticos para un nuevo milenio”. *Revista de Intervención Psicosocial*, 2002.
- ZWEIG, S. *El mundo de ayer*. Madrid: El Acantilado, 1999.

dCIDOB 82. Envelliment.

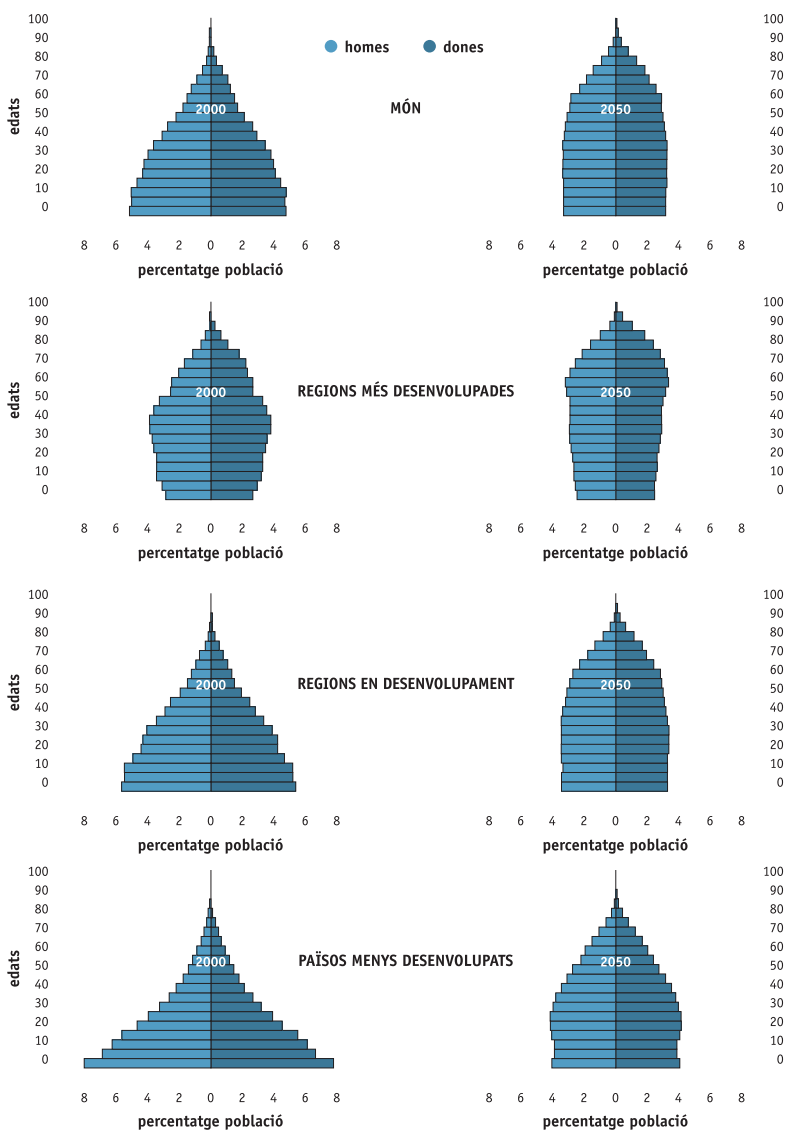
Revolució demogràfica: les dades.

REVOLUCIO DEMOGRAFICA: les dades ►

Tres segles d'envelliment de la població mundial

Piràmides de població: distribució per edat i sexe (2000-2050)

► ONU, 1998

“L’envelliment sembla ser l’única manera possible de viure molt temps”.

Daniel-François-Esprit Auber (1782-1871)

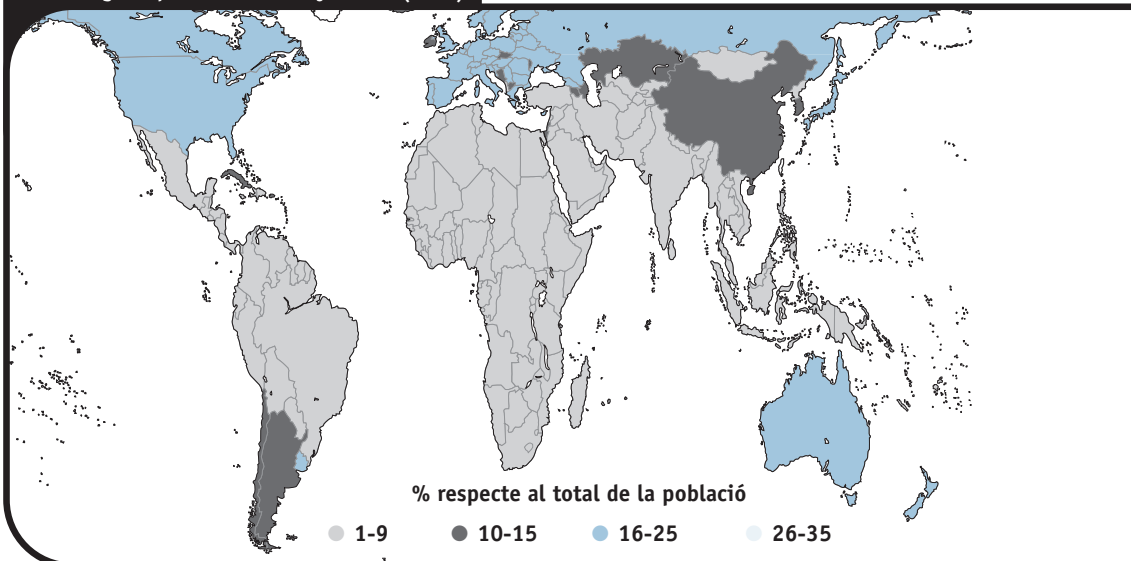
Compositor francès

“Junt a la vellesa del registre civil, o cronològica, i la biològica i la burocràtica, hi ha també la vellesa psicològica o subjectiva. (...) Psicològicament sempre m’he considerat una mica vell, fins i tot quan era jove”.

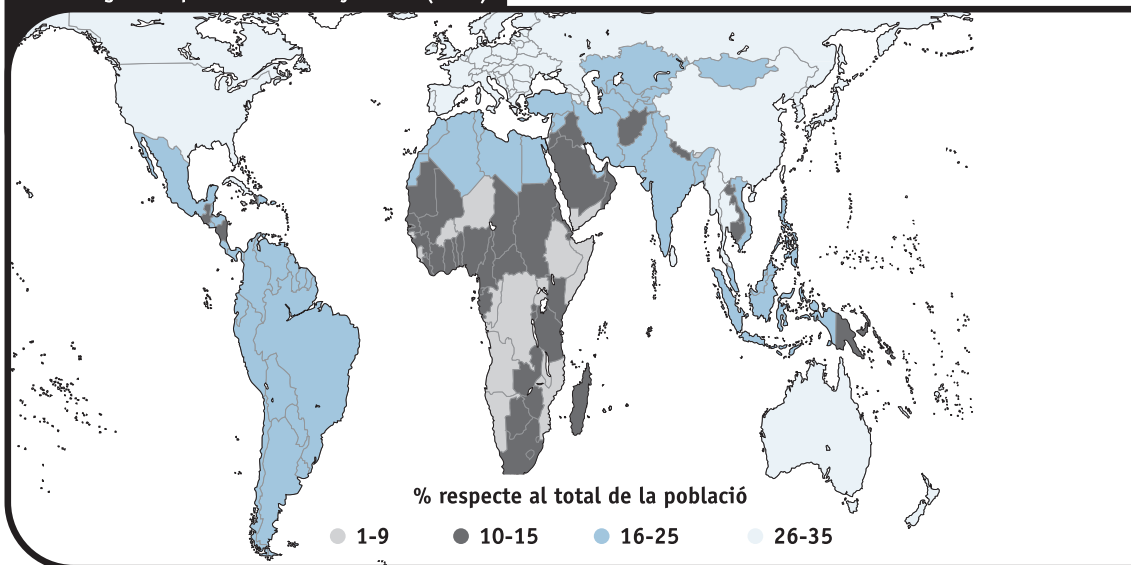
“Quant més fermes manté els punts de referència del seu univers cultural, més s’allunya el vell de la seva pròpia època”.

Norberto Bobbio. *De senectute*. Madrid: Taurus, 1997.

Percentatge de població de 60 anys o més (1999)

Percentatge de la població de 60 anys o més (2050)

► Elaboració pròpia a partir de dades de l'ONU de 1998

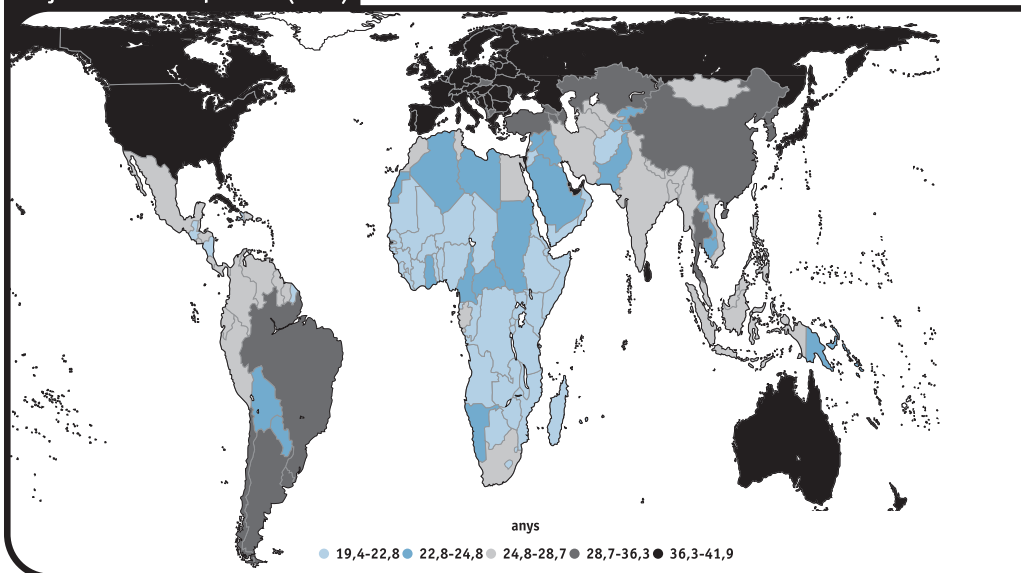
Ja ho diuen els informes: “l’envelliment de la població mundial serà el gran repte del segle XXI”. L’envelliment demogràfic és inevitable i universal, i és el resultat de la transició demogràfica, és a dir, dels canvis que afecten els comportaments de la població mundial quant a fecunditat i longevitat. En reduir la fecunditat i augmentar l’esperança de vida, la població mundial “fabrica” el seu envelliment. La vida s’allarga i els naixements disminueixen. Si el 1950 el percentatge de població major de 60 anys era del 8%, el 2000 aquest percentatge arribava al 10% i es preveu que pugi al 21% d’aquí a 50 anys. Evidentment les xifres canvien d’una regió a una altra: l’Àfrica, per exemple, comptava el 2000 amb una població major de 60 anys del 5% i es preveu que el 2050 aquesta sigui del 12%; per contra, Europa té uns percentatges del 20% i el 35%, respectivament. Però malgrat les diferències, les tendències són clares: el sector de la població mundial major de 65 anys cada vegada és més important i això porta a la necessitat d’un canvi en la societat mundial, i en un breu espai de temps.

Percentatges de menors de 20 anys, percentatges de majors de 65 anys i la mitjana d'edat en 10 regions del món el 1975, 2000 i 2025

Regions	% menors de 20 anys			% majors de 65 anys			Mitjana d'edats		
	1975	2000	2025	1975	2000	2025	1975	2000	2025
Àfrica del Nord	55	47	34	3,8	4,0	7,0	23,1	25,6	31,9
Àfrica Subsahariana	55	54	46	3,1	3,3	3,7	22,7	22,8	24,6
Amèrica Central	57	45	33	3,7	4,5	8,4	22,1	20,1	32,9
Amèrica del Sud	50	40	31	4,4	5,6	9,8	24,9	28,5	34,4
Àsia de l'Est	47	32	24	4,7	7,7	14,2	26,0	32,6	39,6
Àsia de l'Oest	52	45	37	4,3	4,8	7,3	24,1	26,3	31,0
Àsia del Sud i Central	52	43	32	3,6	4,6	8,0	23,7	27,0	33,3
Oceania	41	33	28	7,5	10,0	14,8	29,9	33,7	37,6
Amèrica del Nord	35	28	24	10,3	12,5	19,0	33,1	36,7	40,8
Europa	32	24	20	11,4	14,7	21,0	34,6	38,9	43,8
Països pobres	55	53	45	3,1	3,1	4,0	22,5	23,0	26,3
Països intermitjos	51	41	31	4,0	5,4	9,4	24,4	28,4	34,4
Països desenvolupats	33	25	21	10,7	14,4	20,9	34,0	38,6	43,1
Total mundial	47	39	31	5,6	6,9	10,4	26,7	29,8	34,6

ONU, 1999

Mitjana d'edat de la població (2000)

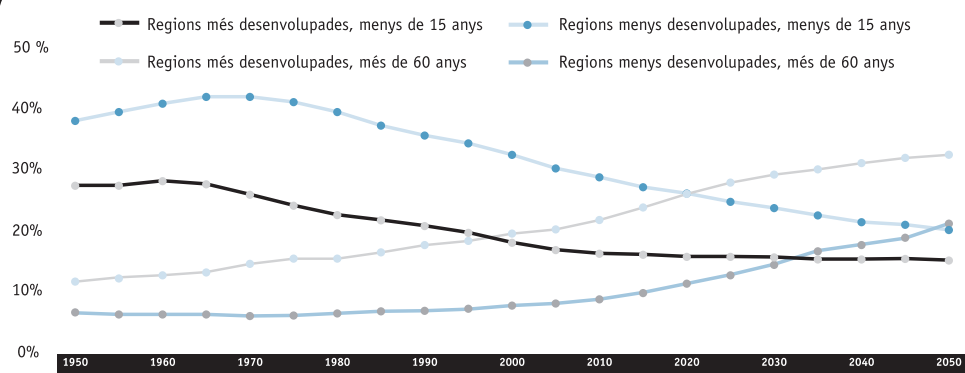

ONU, 1998

Quan es considera que una persona arriba a l'etapa vital de la vellesa? La frontera demogràfica és per definició arbitrària (60, 65, 70 anys?). Normalment a partir dels 65 anys la persona és classificada com a integrant de la Tercera Edat. A partir dels 80 anys s'inicia la Quarta Edat (el grup més vell dels vells). Hi ha un altre concepte que defineix aquest sector de la població: el de la feminització de la població gran. Aquest fenomen es detecta tant en els països desenvolupats com en els que es troben en vies de desenvolupament. Les dones viuen més anys i a l'hora d'abordar aquest tema s'ha de tenir ben present.

Concretament als països desenvolupats, aquest envelliment progressiu és una qüestió secular producte de la transició demogràfica abans esmentada. Els països europeus no han conegut una història idèntica pel que fa a l'envelliment. Europa del nord (Dinamarca, Noruega i Suècia) ha pres cert avantatge des dels inicis del segle XX i actualment es pot considerar la societat més envellida; Europa de l'oest (Alemanya, França, Àustria, Bèlgica, el Regne Unit, Suïssa i els Països Baixos) porta un retard de quinze anys respecte a la del nord; i Europa del sud (Bulgària, Espanya, Grècia, Itàlia i Portugal) encara envellirà una mica més tard. S'ha de tenir en compte, però, que aquestes diferències es van difuminant i, en el cas d'Europa del sud, en tenir en l'actualitat els índexs de fecunditat més baixos de tot Europa, es podrà considerar a partir d'ara aquesta regió com la més vella.

Percentatge de la població total de 0 a 14 anys i de més de 60 anys (1950-2050)

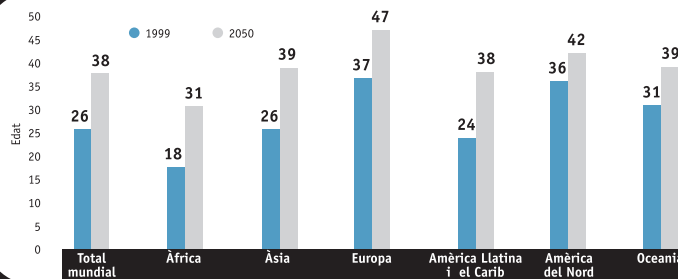

► Projeccions ONU, 1998

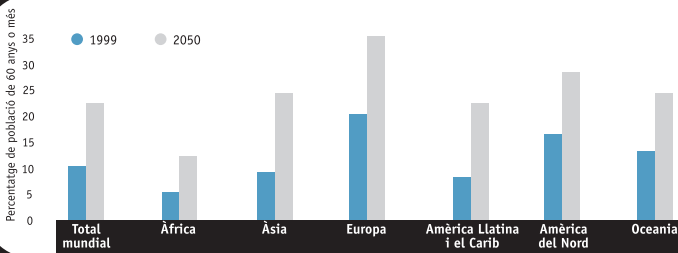
Segons les Nacions Unides, l'actual revolució demogràfica continuarà els pròxims segles i es pot definir a partir de les afirmacions següents:

- Una de cada deu persones té actualment més de 60 anys; el 2050 (segons les projeccions) serà una de cada cinc i el 2150 una de cada tres.
- La mateixa població vella està envellint. Els més vells dels vells (més de 80 anys) són el sector de la població vella que creix més ràpidament. Actualment suposa l'11% del grup d'edat de 60 anys i més, i el 2050 pujarà al 19%. El nombre de centenaris (100 anys o més) es preveu que augmenti 15 vegades, passant de 145.000 el 1999 a 2,2 milions el 2050.
- La major part dels vells (55%) són dones. Entre els més vells dels vells aquestes representen el 65%.
- Existeixen grans diferències entre les regions: un de cada cinc europeus per un de cada vint africans és major de 60 anys.
- Actualment, en alguns països desenvolupats la proporció de persones velles és gairebé d'una a cinc. Durant la primera meitat del segle XXI serà d'una a quatre i en alguns països d'una a dos.
- Quan el temps de l'envelliment en els països en desenvolupament sigui més ràpid que en els països desenvolupats, els països en desenvolupament tindran menys temps que els desenvolupats per adaptar-se a les conseqüències de l'envelliment de la població.
- La major part de les persones velles del món (51%) viu a les àrees urbanes. El 2025 s'espera que pugui arribar al 62%, tot i que hi ha grans diferències entre les regions més i menys desenvolupades. En les regions desenvolupades, el 74% dels vells són habitants de les ciutats, enfront de les regions menys desenvolupades, principalment rurals, on el percentatge és d'un 37%.
- Durant l'última meitat del segle XX es van afegir 20 anys a l'esperança de vida mitjana, fins arribar als 66 anys actuals. No obstant això, hi ha grans diferències entre països. Mentre a les regions menys desenvolupades, els homes que arriben als 60 anys poden esperar viure uns 14 anys més i les dones uns 16, a les regions més desenvolupades, l'esperança de vida als seixanta anys és de 18 anys per als homes i 22 per a les dones.
- L'impacte de l'envelliment de la població és cada vegada més evident en la ràtio de dependència de les persones d'edat, el nombre de persones en edat productiva (15-64 anys) per persones velles (65 anys i més) que s'utilitza com a indicador de la "càrrega de dependència" sobre els treballadors potencials.
- Dels aproximadament 580 milions de gent gran (60 anys i més) que viuen al món avui, aproximadament 355 viuen en països en vies de desenvolupament. En aquests països l'envelliment de la població s'està produint més acceleradament a causa de la caiguda ràpida de la fertilitat i l'augment de l'esperança de vida motivada per intervencions mèdiques que utilitzen tecnologia avançada i nous fàrmacs. És important destacar el fet que l'envelliment de la població en els països en vies de desenvolupament va acompanyat d'una pobresa persistent.

Mitjana d'edat per regions (1999-2050)

Increment del percentatge de majors de 60 anys, per regió (2000-2050)

• ONU, 1998

Salut i benestar

- ▶ Les persones d'edat gasten més en assistència mèdica que en qualsevol altra necessitat o activitat. Es preveu que el cost global mitjà de l'assistència mèdica relacionada amb l'envelliment augmentarà un 41% entre el 2000 i el 2050; això representa un augment del 36% en els països en vies de desenvolupament i del 48% en els desenvolupats.
- ▶ L'Organització Mundial de la Salut (OMS) ha promogut la idea d'"envelliment actiu", un concepte que aspira a fomentar polítiques que mantinguin les persones actives durant el major temps possible. L'envelliment actiu és el procés d'optimització de les oportunitats per obtenir benestar físic, social i mental al llarg de tota la vida, per tal d'estendre l'esperança de vida saludable, la productivitat i la bona qualitat de vida a la vellesa.

L'Organització Internacional del Treball i els treballadors d'edat

Segons l'OIT un "treball digne" és aquell que satisfà les aspiracions bàsiques de les persones, no solament en quant a ingressos sinó també en seguretat individual i familiar, en un entorn laboral sense riscos, aquell que tracta homes i dones igualitàriament, sense discriminació ni assetjament, emparat per la seguretat social i realitzat en condicions de llibertat i dignitat humana.

La protecció social és un component bàsic d'un treball digne. A l'Àfrica subsahariana i l'Àsia meridional, la seguretat social establerta per la llei empara entre el 5% i el 10% dels treballadors i, en alguns casos, aquest percentatge està disminuint. A Amèrica Llatina, la cobertura difereix d'un país a un altre, i oscil·la entre el 10% i el 80%. A l'Àsia sud-oriental i oriental, la cobertura pot variar entre un 10% i gairebé un 100%.

En la Recomanació 162 de l'OIT de 1980, es fa una crida als estats perquè adoptin polítiques nacionals que promoguin la igualtat d'oportunitats i tractament per als treballadors d'edat, en particular pel que fa a:

- ▶ Accés i orientació vocacional i serveis de col·locació.
- ▶ Accés al treball d'elecció pròpia, tenint en compte les habilitats, experiència i qualificacions.
- ▶ Accés a capacitació tècnica; major capacitació i actualització de coneixements.
- ▶ Seguretat laboral.

Pel que fa a la jubilació, l'OIT recomana que s'adoptin mesures per tal que la transició del treball a la jubilació sigui gradual, que la jubilació sigui voluntària i que l'edat per a la jubilació sigui flexible.

Les tecnologies de la informació i les comunicacions tenen el potencial de permetre que els treballadors d'edat mantinguin el vincle amb el mercat laboral. El treball a distància és molt prometedor i ofereix molts avantatges, tant al treballador com a l'empresari, encara que és necessari un canvi previ d'actitud d'ambdues parts.

dCIDOB 82. Envelliment.

Avantatges internacionals del'envelliment demogràfic. Els canvis demogràfics que protagonitza la gent gran.

Julio Pérez Díaz

Avantatges internacionals de l'envelliment demogràfic

ELS CANVIS DEMOGRÀFICS QUE PROTAGONITZA LA GENT GRAN

Julio Pérez Díaz' Doctor en Sociologia, investigador del Centre d'Estudis Demogràfics (UAB)

Si un demògraf parla de l'envelliment, sembla lògic que s'estigui referint a l'envelliment demogràfic. Però es tracta d'una lògica enganyosa. El canvi en l'estructura per edats és només un dels molts canvis demogràfics relacionats amb la vellesa, i ni tan sols és el més directament lligat a la gent gran. Pot tenir per causa principal el descens de la natalitat, o l'emigració dels joves, més que l'envelliment real de les persones.

Però, es pot parlar d'una altra cosa? L'augment percentual dels que tenen edats avançades és de tal magnitud que s'ha convertit en una de les principals preocupacions "demogràfiques" als països més desenvolupats. A Espanya, per exemple, eren un migrant 5% quan començava el segle XX i aquesta proporció no només s'ha més que triplicat en un sol segle, sinó que ha acabat per superar la proporció de menors de quinze anys.

Cal recordar que l'envelliment demogràfic "empitjora" la relació entre les edats actives i les inactives. Tothom accepta que aquest canvi posa en perill els sistemes de pensions, l'Estat del benestar i, fins i tot, el subministrament continuat i imprescindible de mà d'obra al mercat de treball. El que més ens demanen als demògrafs és que projectem les tendències actuals cap al futur i que demostrem, amb les nostres projeccions de població, que les coses encara seran "pitjors".

Aquesta demanda està sobradament coberta. Des d'instituts locals d'estadística fins a les Nacions Unides, totes les institucions competents fan les seves projeccions, i corroboren les pitjors sospites sobre el futur que ens espera. L'alarma ha estat sempre el gènere demogràfic per excel·lència, i és cert que l'augment de la proporció de gent gran no ha arribat, ni de bon tros, als seus límits.

Però jo no em sumaré aquí als plans de la joventut poblacional perduda. No m'ho permeten tres raons contundents però sovint oblidades:

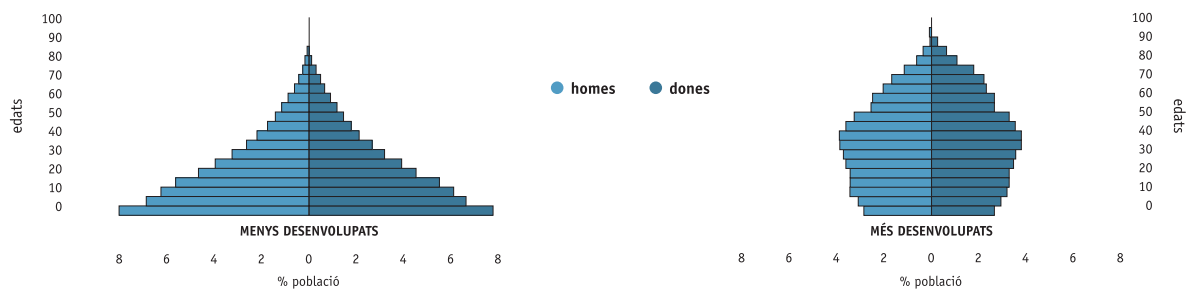
- ▶ en realitat, l'envelliment demogràfic és un avantatge comparatiu internacional, i no un motiu d'alarmes;
- ▶ hi ha altres maneres, més entenedores, d'investigar els canvis demogràfics que protagonitza la gent gran;
- ▶ resulta injust per a la gent gran (no és cert que siguin una rèmor social) i per a les poblacions menys riques que les nostres (no és cert que la seva joventut poblacional sigui preferible).

Els avantatges de l'envelliment demogràfic ▶ La correlació entre el grau de desenvolupament i la proporció dels de major edat en la població és tan evident que, en algun moment, hauríem de començar a sospitar que no poden anar per separat'. Només un flagrant exercici de cinisme pot justificar que es considerin afortunades les poblacions menys envellides del món. L'elevada mortalitat no els permet viure tots els "seus dies"; l'abundància d'infants els manté encara en aquell estadi de desenvolupament en què la meitat de la mà d'obra potencialment productiva (la meitat femenina) es troba captiva de les obligacions reproductives; els joves són tan abundosos que són "excedentaris" en relació a les oportunitats educatives, laborals, d'habitatge; els vells són tan escassos que els joves no poden comptar amb ells, etc.

Si l'òptica comparativa no fos suficientment convincent, l'evolució també corroboraria, una i mil vegades, que l'envelliment demogràfic, lluny d'enfonsar cap economia desenvolupada, va acompanyat de millores socials i econòmiques. No cal comparar Espanya amb altres països; comparant-la amb el seu passat recent d'infantesa abundosa en tenim prou. Tot i les evidències, el catastrofisme de l'envelliment demogràfic roman viu i és el to d'anàlisi imperant. Costa acceptar que una proporció creixent de persones "majors" proporcionin cap avantatge. Enumeraré, doncs, alguns força convincents, ja que aquest no és l'espai adient per fer-ne una demostració acurada: a) L'elevada proporció de persones madures i

Piràmide de població dels països menys desenvolupats i més desenvolupats

► (4/3/2002) N.U., Divisió de Població; <http://www.un.org/esa/population/publications/aging99/a99cht3.htm>

velles en una població millora les condicions en què els infants vénen al món; b) Els joves, quan són proporcionalment escassos, tenen millors oportunitats relatives a tot allò que signifiqui concurrència de necessitats i interessos, com la recerca de treball, habitatge, etc.; c) El consum intern es diversifica, la qual cosa fa les economies nacionals més resistents a les crisis sectorials i, per tant, menys inestables; d) Les relacions familiars es fan més complexes i duradores. La solidaritat familiar i intergeneracional es consolida i converteix la família en una instància de redistribució de recursos que, fins i tot, descarrega l'Estat de bona part de les seves atribucions de benestar; e) L'envelliment demogràfic ha fet rendible la investigació mèdica i farmacològica en salut a edats avançades, convertint-se en si mateix en un factor de millora del benestar i la qualitat de vida en la vellesa. I, malgrat tot, aquesta manera de veure la demografia és insuficient per fer honor als canvis protagonitzats per la gent gran.

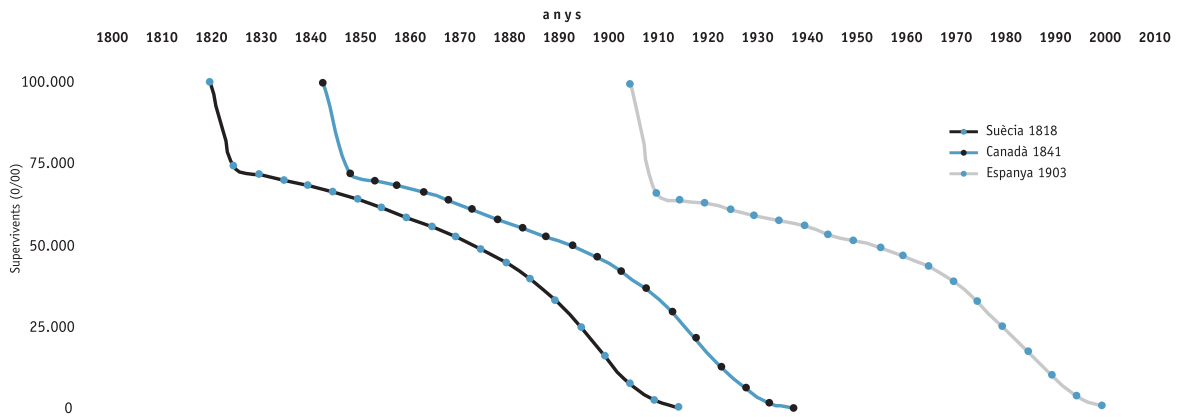
Altres maneres d'investigar els canvis demogràfics que protagonitza la gent gran ► En demografia hi ha dues maneres d'estudiar les edats: com grups diferents coexistent en un mateix moment (òptica transversal), o com etapes diferents en la vida d'un mateix grup de persones (òptica longitudinal o de generació). La primera és la de l'envelliment demogràfic. La segona, en canvi, ens remet a un altre aspecte dels canvis demogràfics dels últims dos segles: l'augment de la supervivència mitjana de les successives generacions presents.

Ja és hora d'entendre que el fenomen realment important, aquell que ha modificat la resta de condicions de vida i de comportaments demogràfics, és l'augment de la supervivència. És el que explica tant el descens de la fecunditat com l'envelliment demogràfic. És el que fa innecessari tenir molts fills, el que dóna la seguretat que els pocs que es tenen ens duraran molts anys.

I no es tracta d'un procés gradual, acumulatiu, sense fases crítiques. La generalització de la supervivència fins a edats madures ha estat crucial. Els sistemes demogràfics no poden adquirir plena eficiència si la major part dels naixements no aconsegueix sobreviure fins haver completat aquesta etapa reproductiva. Mentrestant, la vida es malbarata, i els sistemes demogràfics són tràgicament ineficients, impliquen natalitats elevades per mantenir a penes les poblacions.

Aquesta supervivència majoritària fins al final de les edats reproductives és el que he denominat "maduresa de masses". No s'aconsegueix a Espanya fins a les generacions nascudes a principis del segle XX, és a dir, fins els anys cinquanta i seixanta. Abans, cap espanyol havia arribat als cinquanta anys sense haver vist desaparèixer al seu voltant la major part dels nascuts el mateix any. A Suècia, en canvi, ha succeït des de l'últim quart del segle XIX (generacions 1816-1820), la qual cosa vol dir que la població sueca, en el seu conjunt i tingui l'edat que tingui, fa temps que desenvolupa trajectòries vitals adaptades a la supervivència suficient.

Corbes de supervivents per edats de les primeres generacions en assolir la maduresa de masses a Suècia, Canadà i Espanya

Elaboració de l'autor

Per molt que millorin les condicions de supervivència en els països menys desenvolupats, quant trigaran en néixer les generacions que majoritàriament puguin disposar de vida fins haver completat els seus cicles familiars i reproductius? Quan comptaran amb supervivència suficient les generacions nascudes a l'Àfrica subsahariana? Aquesta supervivència massiva per a totes les edats infantils, juvenils i adultes, aquesta "vida suficient" majoritària, que permet noves formes de família, descendències reduïdes, inversió neta en els fills, estabilitat del projecte i les estratègies familiars, ens condueix directament a la "vellesa de masses", i ens permet explicar la gran paradoxa contemporània als països més rics: els vells cada vegada estan millor. No és l'Estat del benestar, sinó la seva pertinença a generacions amb "vida suficient" massiva, la que els permet trencar amb l'estereotip de la vellesa dependent.

Les alarmes són injustes amb la gent gran ▶ El canvi conseqüent en la significació social de les diferents edats és el gran oblit dels anunciadors de l'apocalipsi demogràfica. Totes les alarmes al voltant de l'envelliment demogràfic es basen en l'estereotip immutable del vell com a una rêmora social i econòmica. I, és clar, com més siguin, pitjor.

En canvi, l'òptica generacional ens porta novament a un escenari molt més entenedor. La supervivència majoritària fins a les edats avançades (la "vellesa de masses") ha estat l'última revolució demogràfica, i encara es redueix a un grup molt selecte de països.

A Espanya la coneixen només les generacions nascudes passats els anys vint i, per tant, arribades a la primera vellesa des dels anys vuitanta; les seves conseqüències encara s'han d'investigar.

De moment, ja podem dir que les primeres generacions de la vellesa de masses no s'assemblen gens a l'estereotip en què es basen les alarmes de l'envelliment demogràfic. Són més saludables, autosuficients i independents que qualsevol altra generació anterior, i desmenteixen doblement el tòpic que la vellesa posa en perill la solidaritat intergeneracional: són ells els que han construït les bases econòmiques que avui fan possible aquesta solidaritat i, en arribar a la primera vellesa, s'han convertit en un puntal fonamental per als fills i els nêts, alhora que per als seus ancians pares.

S'entén així millor encara que els països amb una major supervivència tinguin elevades proporcions de gent gran i, malgrat tot, les coses els vagin força bé. Els nous vells corresponen a generacions amb un perfil molt convenient per a les economies, les societats i les famílies de qualsevol país.

Encara estem assistint a una revolució més en l'augment de la supervivència generacional: l'assalt a les edats molt avançades. Es podria pensar, ara sí, que l'augment dels centenaris no pot ser un avantatge de cap mena, i que a aquestes edats les persones poca cosa poden fer per la resta. Però també en aquesta ocasió seria un error. Els nonagenaris, centenaris i supercentenaris, que ja sovintegen, ens estan fent alguns serveis impagables, dels quals, i per acabar, mencionaré dos d'una importància difícilment exagerable:

▶ Són els pioners, els colonitzadors, d'un terreny inexplorat fins ara. Estan pagant per endinsar-se allà a on encara no se sap com s'han de fer les coses, i pateixen sovint tràgiques conseqüències. Són una avantguarda, i els que venim després ens beneficiarem. Per comprendre el seu paper històric, encara no reconegut, només cal tenir en compte que els centenaris espanyols, fins fa poc, pertanyien a generacions que ja havien perdut la meitat dels seus naixements inicials abans de complir deu anys. Les generacions espan-

yoles nascudes a partir dels anys seixanta del segle XX mantindran vius la meitat dels seus efectius inicials fins haver sobrepassat els noranta anys. Estem parlant de les generacions del *baby-boom*, més de 650.000 naixements anuals. Per tant, cap el 2050, més de 300.000 nonagenaris s'afegiran anualment als ja existents.

► Mentrestant, les persones més longeves fan joves la resta d'edats. Fa poc vaig poder visitar en Joan Riudavets, menorquí de 112 anys, i vaig comprovar com una persona de més de vuitanta anys, la seva filla Francisca, continua sent i actuant com una jove. En general, la proporció creixent de supervivents a edats molt avançades està modificant radicalment l'anterior significació de totes les edats, i afegint anys de joventut a les nostres vides.

En comptes de seguir alimentant alarmes falses i injustes, agraïm, almenys, als nostres majors el seu més que positiu i beneficiós paper. I desitgem i procurem que l'envelliment demogràfic i la vellesa de masses, el desenllaç de la revolució demogràfica i social més important que mai no ha experimentat la humanitat, s'estenguin per tot el món com més aviat millor. ■

Nota ▶

¹ Vegeu el gràfic de columnes amb tots els països del món, de major a menor proporció de població de 60 o més anys, a:

<http://www.un.org/esa/population/publications/aging99/a99cht2.htm>

*L'autor manté a internet un portal temàtic "Envelliment Demogràfic", amb dades estadístiques, bibliografia, *links* a institucions i treballs propis i aliens:

<http://www.ced.uab.es/jperez/pags/vejez.htm>

dCIDOB 82. Envelliment.

La Segona Assemblea Mundial de les Nacions Unides sobre
l'Envelliment. Un debat global sobre la longevitat.
Aurelio Fernández López

La Segona Assemblea Mundial de les Nacions Unides sobre l'Envelliment

UN DEBAT GLOBAL SOBRE LA LONGEVITAT

Aurelio Fernández López Comissari del Comitè Organitzador espanyol per a la Segona Assemblea Mundial sobre l'Envelliment

Les Nacions Unides celebren del 8 al 12 d'abril a Madrid la Segona Assemblea Mundial sobre l'Envelliment. Vint anys després de la primera Assemblea celebrada a Viena, de la qual va emergir un primer Pla d'Acció Internacional i moltes de les posteriors polítiques nacionals a favor dels drets de les persones grans, l'Organització torna a cridar l'atenció de la comunitat internacional sobre la urgència de considerar les implicacions que té per al nostre segle la longevitat. Fa vint anys a Viena, malgrat el seu caràcter mundial, la discussió va ser protagonitzada pels països desenvolupats. Avui, els grans protagonistes comencen a ser els països en desenvolupament. Aquests països, especialment aquells que dins del grup tenen un nivell de desenvolupament i de població més elevat (per exemple, el Brasil, la Xina, l'Índia) es convertiran en els principals afectats d'una transició demogràfica cap a societats més envellides. Transició que, en el seu cas, tindrà lloc a una "velocitat de vertigen" si la comparem amb la nostra experiència als països desenvolupats (es tracta de transicions que es produiran en 25 o 30 anys, mentre que per nosaltres el trànsit d'una situació a l'altra s'ha produït en 70, 80 o fins i tot 100 anys). El Subsecretari de les Nacions Unides per a afers econòmics i socials, Nitin Desai, ha assenyalat encertadament que allò que cal per respondre adequadament a l'envelliment és que les nostres societats ajustin la seva estructuració a aquesta nova realitat, la d'una longevitat superior (77 anys d'esperança de vida mitjana mundial l'any 2050, 11 més que la longevitat actual i 31 més que la que hi havia el 1950).

D'altra banda, la primera Assemblea, i va ser adequat en aquell moment, es va centrar especialment en la reivindicació dels drets de les persones grans. Avui, aquella preocupació continua plenament vigent, si bé hi ha un convenciment sobre la conveniència d'abordar-la des d'una perspectiva més global, atès que l'envelliment és quelcom que competeix al conjunt de la societat i als eixos bàsics de la seva organització. El lema de l'Assemblea Mundial: "construir una societat per a totes les edats" respon clarament a aquest nou enfocament.

La proposta de les Nacions Unides: eixos principals del Pla d'Acció Internacional ▶ L'any passat, el Secretari General de les Nacions Unides va presentar als països, en el marc del comitè preparatori de l'Assemblea Mundial, l'esborrany d'un nou Pla d'Acció Internacional sobre l'Envelliment que, prèvia negociació, s'espera que sigui adoptat per l'Assemblea Mundial a Madrid. El Pla d'Acció Internacional identifica tres eixos prioritaris d'actuació al voltant dels quals s'estructuren un gran nombre d'objectius, àrees d'especial atenció, recomanacions i accions. Aquests tres eixos són els següents:

Envelliment i desenvolupament: la qüestió oblidada ▶ L'objectiu principal és incorporar plenament les conseqüències de l'envelliment en el disseny i execució de les estratègies de desenvolupament i d'eradicació de la pobresa. Aquesta és una gran assignatura pendent, que fins ara ha topat amb dificultats a l'hora de ser plenament acceptada pels responsables de les polítiques de desenvolupament.

Les raons d'aquesta situació són variades: per resumir direm que l'envelliment no es reconeix com a una qüestió transversal, que no es reconeixen les persones grans com a contribuents i participants actius en el desenvolupament i creixement econòmic (tot i que fan feines importants en el sector informal, en l'agricultura i en el si de les famílies), i que tampoc no se'ls considera un grup amb necessitats específiques que s'hagin de prendre en consideració prioritàriament (de fet, troben dificultats per ser beneficiaris de microcrèdits i altres drets econòmics).

Dins d'aquest primer eix prioritari, s'inclouen també altres àrees d'especial atenció, com la que fa referència a les implicacions de l'envelliment sobre l'ocupació i els sistemes de protecció social. Pel que fa a això, tot i que les diferències en funció dels diversos nivells de desenvolupament són considerables i reclamen consideracions regionals específiques, es plantegen també qüestions de caràcter comú.

Així, per exemple, forma part d'una reflexió comuna el fet que l'augment de la longevitat ens obliga a revisar les relacions al llarg de la vida entre els períodes d'educació i formació, d'ocupació i d'activitat productiva, i d'oci i voluntariat social. En el mateix ordre de consideracions es troba el dret a poder continuar actiu si hom ho vol i manté la necessària capacitat física.

Sense perjudici del que ja s'ha dit i acostant-nos a la nostra perspectiva, el Pla d'Acció en discussió aborda qüestions relacionades amb la necessitat de flexibilitzar i diversificar les possibilitats de transició de l'anomenada vida activa a la jubilació; de reforçar polítiques d'educació i formació contínua, que permetin arribar a la vellesa en millors condicions per prevenir situacions de dependència i exclusió social; i d'eliminació de les discriminacions de gènere en matèria d'ocupació i de protecció social.

Salut i envelliment: fer avançar la salut en els anys de la vellesa ▶ Més longevitat comporta que un nombre més important de persones accedeix a les actuals edats de jubilació mantenint les seves capacitats funcionals per continuar participant en una activitat productiva. A més, una vellesa més prolongada obre també la porta a possibles situacions de dependència més prolongades.

D'altra banda, no s'ha d'oblidar que el món està experimentant una transició epidemiològica important en què les malalties de caràcter crònic no transmissibles guanyaran més pes en els pròxims anys que les malalties infecciososcontagioses, fins i tot per a aquells països actualment més afectats per aquestes últimes. Es tracta d'una dada de gran transcendència per a les polítiques de prevenció de discapacitats.

Com a conseqüència d'això, els punts principals de la proposta de les Nacions Unides en el marc d'aquest segon eix prioritari són els següents:

- ▶ Aprofundir en el concepte d'envelliment actiu.
- ▶ Reforçar la prevenció i promoció de la salut durant tot el cicle vital de manera que afavoreixin el manteniment de la capacitat funcional i previnguin, en la mesura del possible, la concurrència en la vellesa de possibles causes de dependència.
- ▶ Reorientar els serveis de salut per tal que responguin millor a les necessitats de les persones grans.
- ▶ Invertir en la formació d'especialistes en geriatria i gerontologia i donar formació sobre aquestes especialitats als professionals de salut i als treballadors socials.
- ▶ Ajudar els països en desenvolupament en la generació dels recursos i la formació de professionals necessaris per a l'aplicació del Pla Internacional.

Crear els entorns de suport necessaris per a la construcció de societats per a totes les edats ▶ El tercer eix prioritari del Pla d'Acció considera que l'ajustament de les nostres societats a la longevitat en un context de qualitat de vida requereix promoure un grau més elevat de cohesió social, de relació i col·laboració entre les diferents generacions que l'integren, i d'un suport més important des del sector públic a la generació d'entorns de suport a les institucions d'estructuració social (famílies, comunitats, organitzacions i associacions de base, etc.). Els entorns urbans són igualment importants en aquest apartat.

En funció del que s'ha dit, el Pla formula, entre d'altres, recomanacions encaminades a reforçar el paper de les persones i famílies que assumeixen atencions informals, a promoure accions que contribueixin a eliminar els estereotips socials que associen la vellesa i les persones grans amb passivitat i dependència, i a donar suport a programes que fomentin la convivència, la col·laboració i el repartiment de responsabilitats entre joves, persones grans i persones de mitjana edat.

Altres elements importants del Pla d'Acció: les qüestions transversals ▶ Dos elements de caràcter horitzontal enquadren el nou Pla: el ple gaudi dels drets humans per part de les persones grans i la incorporació d'una perspectiva d'igualtat de gènere en el conjunt de les recomanacions del pla.

El primer element inclou, com un dels temes que està assolint un gran protagonisme en el marc del procés preparatori, el tema dels maltractaments i abusos contra persones grans, sobre el qual el Secretari General de les Nacions Unides acaba de publicar un informe específic.

El segon tindrà també una marcada rellevància pel fet que abraça des de qüestions de drets humans, d'igualtat de drets econòmics, laborals, de salut i de protecció al llarg de tot el cicle vital, fins a les qüestions relacionades amb la prioritat necessària que s'ha de donar a la situació de les dones grans.

Una consideració final: la importància d'un mecanisme sòlid de seguiment de l'aplicació del Pla d'Acció ▶ Aquesta és una qüestió clau que afecta la credibilitat de qualsevol gran conferència i dels instruments internacionals que s'hi aproven. En aquest cas, les Nacions Unides parteixen del fet que posteriorment a l'adopció del Pla Internacional d'Acció a Madrid, s'aprovaran estratègies regionals específiques per acostar la posada en pràctica del Pla a les peculiaritats de cada regió. Aquest èmfasi en les dimensions regionals és important. Sense perjudici del que s'ha dit, la proposta de Pla distingeix tres nivells de seguiment: nacional, regional i global, i estableix precisions sobre els mecanismes que les Nacions Unides utilitzaran per a l'aplicació d'aquest últim pla.

El conjunt de propostes recollides sobre aquest assumpte mereixen, però, una consideració final. L'eficàcia d'aquestes propostes vindrà determinada per l'efectiva mobilització dels recursos econòmics i materials necessaris per a l'aplicació del Pla. Aquesta mobilització de recursos no és exclusiva dels àmbits governamentals, sinó que s'hi ha de sumar els que provenen de les institucions i organismes internacionals, les organitzacions no governamentals i el sector privat.

L'envelliment és una matèria en què aquesta col·laboració entre allò públic i el privat tenen una gran potencialitat per complementar-se en la realització d'una agenda necessària d'investigació sobre l'envelliment, en el treball de formació de professionals de tot el món i en el suport necessari i cooperació tècnica als països en desenvolupament. Finalment, la importància de l'Assemblea Mundial a Madrid ve determinada per ser la primera trobada que aborda amb caràcter global aquesta qüestió i perquè té al davant l'oportunitat de fixar la bastida per articular aquest gran esforç col·lectiu de la comunitat internacional encaminat a aconseguir que la longevitat que hem assolit s'acompanyi de la necessària qualitat de vida. ■

Roda de premsa final de l'Assemblea: Felipe Paolillo, president del comitè de negociacions, Juan José Lucas, vicepresident de l'Assemblea, i Nitin Desai, secretari general adjunt de l'ONU.

Jesus Navarro. Gabinete de Prensa, Ministerio de Trabajo, Gobierno de España

LA II ASSEMBLEA MUNDIAL SOBRE L'ENVELLIMENT APROVA EL PLA D'ACCIÓ I LA DECLARACIÓ SOBRE L'ENVELLIMENT ▶

El 12 d'abril conclou la II Assemblea Mundial sobre l'Envelliment amb l'aprovació per unanimitat del Pla d'Acció Internacional i la Declaració Política, després de molts debats i negociacions entre els delegats dels 160 països assistents. A la roda de premsa final de l'Assemblea, el secretari general adjunt de l'ONU, Nitin Desai, el ministre de la Presidència i vicepresident de la cimera, Juan José Lucas, així com el president del comitè de negociacions, l'ambaixador uruguaià, Felipe Paolillo, asseguren, entre altres coses, que la gran novetat d'aquesta assemblea (a diferència de la de Viena de 1982) és que aquesta vegada es té en compte la situació, a més de la dels països desenvolupats, dels països en desenvolupament, on l'envelliment pot "crear problemes molt importants". També es fa referència a la situació d'un nou grup d'estats, representats pels països amb economies en transició, els antics països socialistes. La declaració política suposa una síntesi de la filosofia del pla d'acció i en aquesta es reconeix la "importància" de situar el factor de l'envelliment en les agendes dels programes internacionals d'ajuda al desenvolupament i per a l'eradicació de la pobresa. En aquest sentit, però, Desai assenyala que s'hauran de vincular els recursos ja establerts per als mecanismes de l'ONU en anteriors convencions, mentre que aspectes com el de la sostenibilitat de la Seguretat Social (estretament lligada a l'envelliment) depenen dels recursos i les polítiques nacionals. És a dir, insisteix en què els esforços per implementar el pla d'acció s'hauran de fer des de l'àmbit nacional, mentre que la comunitat internacional té la responsabilitat de donar suport i capacitació als països per fer front als reptes que suposarà l'envelliment en el nou segle. Al mateix temps, però, anticipa que les mesures proposades en el pla es complementaran en plans d'acció i estratègies regionals que s'aprovaran en trobades convocades per fer un seguiment de l'Assemblea. D'altra banda, Juan José Lucas subratlla que els documents aprovats no només són una guia política per a les polítiques nacionals sobre àrees específiques, sinó que contenen resolucions moralment vinculants per a tots els signants dels documents.

El Pla és un document de 44 pàgines que conté 117 paràgrafs que volen ser un model de referència per als estats membres en els temes relacionats amb l'envelliment durant les properes dècades. Entre d'altres, es destaquen els punts i compromisos següents:

- ▶ Assolir un envelliment actiu.
- ▶ Avançar en la salut i el benestar de les persones grans i assegurar un entorn adequat i de suport.
- ▶ Potenciar la col·laboració entre els governs, la societat civil i el sector privat per tal de poder portar a terme les mesures pràctiques del pla.

- ▶ Flexibilitzar l'edat de jubilació per poder permetre a les persones grans que continuïn treballant mentre ho desitgin i puguin fer-ho.
- ▶ Potenciar la solidaritat entre les generacions; donar suport a les persones que tenen cura dels seus parents grans i també a la gent gran que ha de cuidar els seus nèts orfes a causa de la SIDA, especialment a Àfrica.
- ▶ Lluitar contra la discriminació que pateixen les persones grans en l'accés als serveis sanitaris i al mercat laboral.
- ▶ Promulgar lleis que persegueixin les situacions d'abandonament i maltractament de persones grans i eliminar els ritus tradicionals que suposen danys per a aquestes persones.

Finalment, cal destacar que queden exclosos del pla dos punts reiteradament reivindicats, tant pels representants dels països en desenvolupament (Grup dels 77 i la Xina) com pels assistents al Fòrum d'ONG. Aquests són els següents:

- ▶ No s'aconsegueix un acord per a noves fonts de finançament específiques per fer front al programa aprovat; és a dir, per finançar les conseqüències que tindrà l'envelliment, especialment en els països en desenvolupament. S'havia proposat concretar un suport econòmic addicional als 13.600 euros fins al 2006, en concepte d'Ajuda Oficial al Desenvolupament (AOD), acordats en la Cimera Internacional sobre Desenvolupament i Finançament, celebrada a Monterrey (Mèxic) durant el mes de març. La responsabilitat de portar a terme el pla serà de cada Govern, tot i que es considera essencial la col·laboració amb les ONG i augmentar la cooperació internacional. Els països en vies de desenvolupament havien demanat, a l'inici de la cimera, que el pla inclogués la necessitat d'obtenir recursos financers per acomplir amb les propostes, fet que implicava la donació de part del deute extern i la creació d'un Fons Humanitari Internacional destinat a programes socials.
- ▶ No es crearà un organisme dins l'ONU encarregat de fer el seguiment i centralitzar les polítiques recomanades pel pla d'acció. El seguiment del pla haurà de fer-se a partir de la cooperació entre ONG, governs i el sector privat, sota el control de la Comissió per al Desenvolupament Social de l'ONU, tot i que el Departament d'Afers Econòmics i Socials continuarà tenint un paper important, però sense establir terminis.

DE VIENA A MADRID ▶

Durant els vint anys que han transcorregut des de l'aprovació del primer Pla d'Acció Internacional a Viena, els estats membres han aplicat polítiques que han permès una millora general de la situació de la gent gran en el món. Tot i això, aquesta evolució s'ha produït principalment en els països desenvolupats, mentre que en els països en vies de desenvolupament, aquest sector de la població continua sense tenir garantides les condicions mínimes i ha experimentat un creixement demogràfic significatiu. Els estats membres reconeixen l'avenç que va suposar el Pla de Viena, tot i considerar que cal una nova estratègia mundial que actualitzi i reculli els nous reptes sobre l'envelliment. El Primer Pla d'Acció va suposar un reconeixement dels drets de les persones d'edat i aquest fet ha contribuït a la conscienciació social, però l'evolució de la població mundial els darrers anys ha fet reflexionar l'ONU sobre la necessitat d'acordar un nou pla que encari els reptes del futur.

L'any 1991, segons els acords assolits a la Primera Assemblea Mundial celebrada a Viena, l'ONU va aprovar els *Principis de Nacions Unides a favor de les persones d'edat*. Aquests principis recullen els drets de la gent gran i, juntament amb la celebració del l'Any Mundial de les Persones d'Edat, han afavorit la conscienciació social sobre l'envelliment.

Progressos assolits des de Viena ▶ Els estats membres van rebre durant l'any passat una enquesta de l'Assemblea General en la qual se'ls preguntava pels avenços aconseguits des de la Conferència de Viena. L'enquesta ha estat contestada per 58 estats i per organitzacions no governamentals. Amb l'anàlisi de les respostes rebudes, Nacions Unides ha pogut avaluar els avenços experimentats des de l'any 1982 i els dèficits i reptes sobre l'envelliment que haurà d'abordar el nou Pla d'Acció.

La majoria de països desenvolupats han impartit noves polítiques que han permès millorar algunes condicions de les persones d'edat. En aquests estats, s'han assolit progressos en matèria de desenvolupament d'infraestructures nacionals relacionades amb l'envelliment, millora de la cobertura dels serveis de salut i la llar, l'augment de la participació de la gent gran a la societat i l'aprofundiment en la seguretat d'ingressos per a persones grans.

En canvi, als països en vies de desenvolupament i amb economies en transició, les millores no han estat tan evidents. Aquestes s'han centrat, en alguns casos, en l'atenció de la salut de la gent gran i en projectes de cobertura social. En alguns països s'han introduït i perfeccionat sistemes per garantir la sostenibilitat econòmica de la gent gran. Però en la gran majoria, les dificultats estructurals i econòmiques d'aquests estats, lligades al subdesenvolupament, han impossibilitat l'aplicació d'estratègies a llarg termini que generessin millores substancials en la població d'edat. Els conflictes bèl·lics i els problemes de finançament econòmic han dificultat encara més l'aplicació de mesures per millorar les condicions de vida d'aquest sector social.

II FÒRUM MUNDIAL DE L'ENVELLIMENT ▶

Paral·lelament a la celebració de la Segona Assemblea Mundial sobre l'Envel·liment, Madrid acull del 5 al 9 d'abril una trobada d'ONG implicades en aquest sector social. El Fòrum d'ONG reuneix prop de 6.000 representants d'organitzacions no governamentals. Aquests Fòrum és fruit del consens general sobre la necessitat que les ONG relacionades amb aquest camp puguin participar activament en el disseny de plans de futur concrets. L'objectiu primordial del Fòrum és enfortir la participació de la societat civil en el nou Pla Internacional d'Acció de les Nacions Unides sobre l'Envel·liment, contribuir al procés de discussió. D'altra banda, també pretén que el Pla reculli les experiències i preocupacions de persones d'edat de tot el món. El Fòrum s'organitza entorn de sis blocs temàtics que aborden la situació de l'envel·liment des de diversos punts de vista: polítiques públiques d'envel·liment; drets de les persones d'edat; cultura, formació, participació i oci; pobresa, desenvolupament i envel·liment; salut i, finalment, medi ambient i tercera edat. L'anàlisi de gènere i drets humans es farà des de un enfocament transversal en els diferents àmbits de discussió.

Conclusions ▶

En la seva declaració final, les ONG reunides proclamen la necessitat de construir no només una societat per a totes les edats, sinó també una societat que persegueixi assolir un benestar i una justícia social que no oblidí col·locar la persona i la seva dignitat en el centre dels seus objectius.

Entre les propostes i recomanacions d'acció per als governs de la societat civil destaquen:

- ▶ Els governs tenen la responsabilitat de desenvolupar sistemes de protecció social, que garanteixin uns ingressos bàsics a totes les persones d'edat, i sistemes públics de salut especialitzats en la gent gran.
- ▶ El principi d'envel·liment actiu ha de presidir les polítiques de salut.
- ▶ És urgent dissenyar i iniciar programes d'atenció a les persones amb dependència, que en les pròximes dècades creixeran en nombre. També s'han de desenvolupar programes de prevenció i atenció per a les persones grans que pateixen malalties com la SIDA i donar suport als cuidadors de familiars malalts i joves orfes.
- ▶ Les Nacions Unides haurien de constituir un Fons d'Emergència Social per a les persones grans que pateixen conflictes bèl·lics, catàstrofes, etc.
- ▶ Les persones grans reclamen la seva presència com a actors internacionals en la construcció de la pau i d'una globalització de la solidaritat.
- ▶ Incorporació de la perspectiva intergeneracional.
- ▶ Incloure les persones majors entre els grups principals de l'Agenda 21.
- ▶ Propiciar la creació del Defensor de la Persona Gran i de Conselleries de Persones Grans en l'àmbit local.
- ▶ Creació d'una Agència de Nacions Unides especialitzada en gent gran que faci el seguiment del Pla d'Acció resultat de la II Assemblea.

Per a més informació: www.foroenvejecimiento.org

FÒRUM DE VALÈNCIA ▶

L'Associació Internacional de Gerontologia (AIG) patrocina una trobada internacional de professionals de la geriatria com a contribució específica als treballs de l'Assemblea Mundial. Aquest congrés extraordinari celebrat a València de l'1 al 4 d'abril, compta amb el suport financer de Novartis Foundation for Gerontology, que promou projectes de recerca, educació i desenvolupament a tot el món. La trobada de València ha presentat a l'Assemblea Mundial les seves conclusions sobre l'estudi, la pràctica i l'ensenyament de la gerontologia, com a aportació per millorar les polítiques globals d'envel·liment.

Per a més informació: www.valenciaforum.com

dCIDOB 82. Envelliment.

Cronologia de conflictes.

D I V E N D R E S 1 0

Xipre davant d'un any crucial ▶ Trobada per primera vegada després de quatre anys del president grecipriotà, Glavko Clerides, i el seu homòleg turc, Rauf Denktaş. Davant la integració a la UE de la República de Xipre a la fi del 2002 Turquia ha començat a considerar aquesta opció per evitar el seu aïllament.

La República Centreafricana, disputada pel Txad i Líbia ▶ Els combats entre soldats lleials al president de la República Centreafricana, Ange Félix Patassé, i milícies fidels al general Bozizé, acusat de participar en un intent de cop d'Estat el maig del 2001, amenacen amb desestabilitzar la regió. Líders de la República Centreafricana, el Sudan, el Txad i Zàmbia, reunits a Khartoum (Sudan) han acordat el desplegament d'una força de pacificació, i la creació d'un fons d'ajuda econòmica a la República Centreafricana.

Bòsnia: perill de l'existència de la República Srpska ▶ Les noves imputacions sobre crims de guerra comesos per Slobodan Milosevic a Bòsnia podria qüestionar l'existència de la República Srpska i provocar la desestabilització política a Sèrbia. l'acusació podria dur a una condemna unànime de l'entitat de la República Srpska o que, fins i tot, se'n podria demanar la dissolució amb l'argument d'estar constituïda sobre les cendres d'un genocidi.

L'Afganistan, esperances per a un futur nou ▶ Mentre continua l'assalt a Kandahar i centenars de combatents afganesos, assistits per nord-americans i britànics, estrenyen el setge a Ossama Bin Laden, les quatre faccions afganeses reunides a Bonn han arribat a un acord sobre el pròxim Govern provisional de l'Afganistan. El president serà el líder paixtu Hamid Karzai. L'Aliança del Nord ha renunciat a la presidència a canvi del Ministeri de l'Interior, Defensa i Afers Estrangers.

Objectiu Arafat ▶ Ariel Sharon i George Bush estan d'acord en que Iàsser Arafat és l'impulsor de la "guerra del terrorisme". El bombardeig de la residència d'Arafat i la invasió de l'aeroport internacional de Rafah a més de sagnants operacions de càstig sobre les ciutats palestines és el començament de la nova estratègia i la resposta als atemptats de Hamàs que van costar la vida a 25 israelians.

D I V E N D R E S 1 4

Timor Oriental: primeres condemnes per crims contra la humanitat ▶ Un tribunal de Nacions Unides acaba de pronunciar el primer veredict sobre crims comesos contra la humanitat i ha condemnat deu

membres d'una milícia pro indonèsia a una pena de fins a 33 anys de presó per assassinat, tortura, persecució i desplaçaments forçosos de la població civil.

Desè aniversari de la mort de la Unió Soviètica ▶ Els responsables en van ser Boris Ieltsin, president de Rússia; Leonid Kravtxouk, el president d'Ucraïna, i Stanislav Txoutxkevix, de Bielarús. El 8 de desembre de 1991 van crear la Comunitat dels Estats Independents (CEI) a esquenes de Mikhail Gorbatxov i van signar un document on es proclama la desaparició de l'URSS "com a subjecte de dret internacional i realitat geopolítica".

La crisi d'Argentina, una amenaça per a l'economia mundial ▶ Està a punt de complir-se el quart any de recessió i els deutes s'acumulen sense que existeixi la capacitat de generar recursos per pagarlos. L'FMI, el Banc Mundial i el Banc Interamericà de Desenvolupament han congelat els seus crèdits, mentre que els grans inversors estrangers que encara no han fugit esperen que el país remunti el vol.

Pròxim Orient: la guerra ▶ Israel ha llançat els seus avions i blindats contra objectius de l'Autoritat Palestina i ha decidit interrompre tot contacte amb Iàsser Arafat, després de tres nous atemptats palestins simultanis, que han costat la vida a tretze israelians.

Afganistan, un fràgil somni ▶ Continuen els bombardeigs massius nord-americans sobre les Muntanyes Blanques de l'Afganistan, després de fracasar el acord de rendició d'Al-Qaida. S'ha destruït gran part de la seva infraestructura logística i humana.

Assalt al Parlament de l'Índia ▶ 11 persones moren en un atac sense precedents al Parlament de l'Índia Els serveis secrets desconeixen el motiu però sospiten dels grups separatistes caixmirians de Lashkar -E-Toiba i de Jaish -E-Mohammad. Tots els assaltants han estat abatuts a trets per les forces de seguretat i també han mort sis policies.

D I V E N D R E S 2 1

Zimbabwe es prepara per a la guerra electoral ▶ Les eleccions presidencials fixades per al mes de març, s'anuncien encara més brutes que les parlamentàries del juny del 2000, acompanyades d'actes violents d'intimidació amb un balanç de 30 morts. Mugabe impedirà la presència d'observadors internacionals, i invitarà només observadors dels sis països de la Comunitat per al Desenvolupament de l'Àfrica del Sud (CDAS), de la nova Unió Africana i de la Comunitat Econòmica de l'Àfrica Occidental.

Montenegro continua endavant amb les seues plans d'independència ▶ El president de Montenegro, Milo Djukanovic, està disposat a continuar endavant amb els seus plans d'independència. Montenegro i Sèrbia, van acordar en octubre que el futur de Iugoslàvia s'havia de decidir en un referèndum a Montenegro i es van comprometre a crear grups de treball que estudiarien els avantatges i inconvenients dels respectius models d'estat proposats.

Sud-àfrica: apartheid econòmic ▶ La idea de Mandela de creixement ha convertit a Sud-àfrica en una de les societats més desiguals del món. Com a reacció a aquesta situació comença a sorgir amb força un moviment de protesta anomenat moviment antiapartheid econòmic, que ja va organitzar una vaga general contra la privatització el mes d'agost.

L'Afganistan: primeres certeses i moltes preguntes ▶ Conclou la primera fase de la guerra contra l'Afganistan i s'evidencia la superioritat tecnològica del EUA. L'Aliança del Nord mostra per altra banda que les solidaritat regional i tribals funcionen, fent impossible la captura del mul-la Omar ni de Ben Laden. El nombre de víctimes innocents, 3.767, supera el de l'atemptat de l'11-S i es recull per primera vegada en un estudi realitzat per un professor de la Universitat de New Hampshire, Marc Herold.

L'Índia i el Pakistan, tensió creixent entre dos rivals ▶ Nova Delhi culpa al serveis secrets pakistanesos de estar darrere de l'atac al Parlament. Pakistan ho nega i s'ha ofert per realitzar una investigació conjunta. Però el primer ministre indi ha rebutjat l'oferta. La guerra a l'Afganistan ha marcat una nova pugna entre ambdues potències nuclears per convertir-se en el país líder de la zona. Amb la nova situació no queda encara clar qui tindrà la influència més gran, si l'Índia, que donava suport a l'Aliança del Nord, o el Pakistan, que donava suport als talibans i que ara ha donat diversos passos d'apropament cap a l'Iran i la Xina.

L'Argentina, caiguda lliure ▶ La crisi més greu en la història d'Argentina ha motivat un esclat social, protagonitzat no solament pels exclosos i marginats, sinó també pels nous pobres, provinents de la classe mitjana, i que s'han cobrat més de vint morts i milers de ferits. Els ciutadans han sortit al carrer per donar cops de cassola i saquejar els supermercats per buscar menjar. Fernando de la Rúa ha declarat l'estat de setge de 30 dies i el gabinet de ministres ha dimitit en ple després de la renúncia del ministre d'economia, Domingo Cavallo.

D I V E N D R E S 4

Zàmbia, sospita de frau en les eleccions presidencials ▶ Triomf en les eleccions presidencials del 27 de desembre del candidat del Moviment per a una Democràcia Multipartidista (MDM), Levy Mwanawasa. El partit del govern, encapçalat per Frederik Chiluba, ha anunciat que interposarà un recurs davant del Tribunal Suprem per irregularitats en el procés electoral.

Disminueix la tensió a l'Orient Pròxim ▶ Després de diverses setmanes de gran violència a l'Orient Pròxim, el representant d'Estats Units a la zona Anthony Zinni retorna per a intentar que les parts prenguin les converses mitjançant el Pla Tenet, elaborat per la CIA.

Desplegament de la força internacional de manteniment de la pau a l'Afganistan ▶ Govern provisional fins a la convocatòria d'aquí a 6 mesos de la Loya Jirga. Designat a Bonn a principis de desembre, està compost per 30 membres de les diferents ètnies afganeses i presidit per Hamid Karzai. La seva principal tasca serà dotar al país d'una mínima estructura administrativa que solucioni com a mínim els problemes dels refugiats i del tràfic de drogues.

Europa: presidència espanyola i entrada de l'euro ▶ S'inicia l'any amb la implantació de l'euro, moneda comú a dotze dels quinze països membres, i canvi de la presidència de la UE, que correspon per tercera vegada en la història a Espanya. L'euro s'ha implantat de forma directa o com a moneda de referència en territoris de l'antiga Iugoslàvia i a alguns països africans.

Nou executiu a l'Argentina ▶ Eduardo Duhalde, 5e president en poc més de 2 setmanes, va prendre possessió el passat dimecres. Ha anunciat mesures urgents com la fi de la paritat peso/dòlar mitjançant una devaluació del 30%, la desdolarització de l'economia i la futura aprovació d'una Llei d'Emergència Nacional.

Escalada bèl·lica entre Índia i Pakistan ▶ Els enfrontaments se succeeixen al llarg de la frontera caixmir. La crisi a la que s'enfronten les dues potències nuclears podria donar lloc a la quarta guerra entre elles i a la tercera per aquesta regió, on s'han començat a desallotjar algunes poblacions situades en la zona fronterera. Estats Units, que té Índia i Pakistan com als seus principals aliats dins del continent asiàtic, ha pressionat per l'establiment del diàleg entre les dues parts per reduir la tensió.

D I V E N D R E S 1 2

El Nepal, dins de l'espiral de la guerra ▶ La revol-

ta del Nepal ha esdevingut el darrer mes un enfrontament ferotge entre els rebels i l'Exèrcit. La guerrilla maoista pot haver establert relacions amb grups rebels de l'Índia, Sri Lanka o Myanmar. El Govern del Nepal també s'ha rearmat fortament els darrers temps, en detriment de les inversions socials, fet que pot fer que augmenti el suport als maoistes i es prolongui la guerra que a més augmenta les tensions al sud d'Àsia i afegeix un nou factor de desestabilització.

El Txad: Govern i rebels firmen la pau ▶ El principal grup rebel del Txad, el Moviment per a la Democràcia i la Justícia del Txad (MDJT), i el Govern de N'Djamena han firmat aquesta setmana a Trípoli un acord de pau, sota els auspicis de Muammar Gaddafi. L'acord de pau, que posa fi a tres anys de guerra al Tibesti, una regió al nord del país, limítrof amb Líbia, estableix el cessament immediat de les hostilitats, una amnistia general, l'intercanvi de presoners i llocs a l'Administració per als líders del MDJT.

Zimbabwe: misèria política, econòmica i humanitària ▶ Robert Mugabe ha imposat una sèrie de mesures draconianes per acabar de restringir les llibertats civils, assegurar el terreny per a les properes eleccions presidencials, anunciades per al 9 o 10 de març, i preparar un cop d'Estat emmascarat.

Colòmbia: es trenca el procés de pau ▶ Tres anys de negociacions han acabat en una ruptura. Andrés Pastrana ha anunciat la suspensió de les negociacions i la consegüent retirada de la guerrilla de la taula de pau i de la Zona de Distensió. L'Exèrcit ja està preparat per entrar al Caguán i reprendre el control d'aquesta zona.

Algèria en poder dels militars ▶ L'informe d'una comissió oficial, designada per Buteftlika, encarregada d'investigar la revolta dels berbers Algèria, destaca que "els conflictes a la Cabília continuen i que la situació política està estancada.

D I V E N D R E S 1 8

Nigèria, entre lluites polítiques i senyors de la guerra ▶ La violència està sovint relacionada amb les aspiracions polítiques de líders locals de cara a les properes eleccions generals, que tindran lloc a començament del 2003. El 23 de desembre foren assassinats Ajibola Ige i un alt representant de la justícia nigeriana.

Sierra Leone proclama oficialment la pau ▶ El dia 17 Sierra Leone proclama oficialment la pau, uns 47.000 rebels del Front Revolucionari Unit (FRU) i de la milícia governamental dels kamajor, lliuraren el seu arsenal a les Nacions Unides, i dies després

s'ha acordat la constitució d'un tribunal per a crims de guerra.

Esperances per a una Sri Lanka en pau ▶ Les primeres mesures envers un alto el foc permanent han estat l'alçament de l'embargament econòmic sobre els territoris controlats pels rebels i l'arribada dels mediadors noruecs. El Govern de Sri Lanka, però, no està interessat a començar les negociacions de pau abans de l'1 de març, dia d'eleccions locals.

Xipre davant la seva última oportunitat ▶ Glafcos Clerides i Rauf Denkash, s'han assegut aquesta setmana en una mesa de negociacions cara a cara per pactar el final del conflicte de l'últim país dividit d'Europa.

Colòmbia rescata l'intent de pau ▶ El Govern d'Andrés Pastrana i la guerrilla de les FARC, per mediació de l'ONU i dels deu països amics, han reprès les converses i han salvat el procés de pau en l'últim moment.

Filipines: següent parada en la guerra contra el terrorisme ▶ Més de 30 persones han resultat mortes en els últims enfrontaments entre les forces armades filipines i policies i simpatitzants de l'exgovernador de la Regió Autònoma de Mindanao, Nur Misuari, empresonat a Manila per haver encapçalat una rebel·lió el mes de novembre de 2001.

D I V E N D R E S 2 5

El Sudan: la pau a petites dosis ▶ El Govern de Khartoum i els rebels del Moviment/Exèrcit Popular d'Alliberament del Sudan (M/EPAS) han signat un acord d'alto el foc a la regió de les muntanyes de Nuba.

Tunísia i les seves víctimes silencioses ▶ L'autoritari règim de Tunísia continua fent víctimes en silenci, sense que els mitjans de comunicació puguin fer-se'n ressò. L'última és Mohamed Moadia, un dels crítics de la política i del regim de Ben Alí i antic president de l'opositor Moviment dels Demòcrates Socialistes (MDS), l'estat de salut del qual és molt crític a causa d'una vaga de fam prolongada.

Pròxim Orient: l'amenaça de guerra s'expandeix ▶ Per primera vegada després de diversos mesos, les milícies xiïtes d'Hezbollah han bombardejat posicions militars israelianes a la zona anomenada granges de Chebaa.

Veneçuela, dividida en dues parts ▶ La darrera demostració de força entre l'oficialisme i l'oposició, foren les marxades organitzades per ambdós bàndols amb motiu del 44è aniversari de la caiguda de l'últim dictador de Veneçuela.

D I V E N D R E S 1

Marroc: expectatives democràtiques frustrades ▶ Les antigues forces de la monarquia absoluta tornen a emergir per guiar els passos de Mohamed VI. El jove monarca torna a aglutinar el poder en les seves mans El príncep Mulai Hixam, conegut com el “príncep roig”, cosí de Mohamed VI, que acaba d'exiliar-se als Estats Units, declara ser víctima d'un complot del servei secret intern, que segons ell ha esdevingut una policia política.

Macedònia, amenaçada pels nacionalismes radicals ▶ Dimissió de la moderada viceprimera ministra, Dosta Dimovska, del partit en el poder, el VMRO-DPMNE, pels reiterats atacs rebuts pel primer ministre, Ljubco Georgievski, un nacionalista de línia dura. Els objectius de Georgievski i el ministre de l'Interior Boskovski persegueixen amb els líders extremistes albanesos la divisió ètnica de Macedònia.

Turquia reprimeix els kurds malgrat la UE ▶ Nova onada de repressió contra els kurds de Turquia plasmada en detencions massives de simpatitzants del partit Hadep i d'estudiants que reclamen una educació en l'idioma kurd, així com en el procediment judicial per a la prohibició del partit Hadep, acusat de ser un instrument de l'il·legal Partit dels Treballadors del Kurdistan (PKK).

Continua la violència a Colòmbia ▶ La guerrilla ha posat en marxa una escalada d'atacs contra carreteres, torres elèctriques i vïries poblacions. En tan sols dues setmanes, ha matat més d'un centenar de persones i ha causat pèrdues considerables en les infraestructures energètiques, petroleres i vials del país.

Jerusalem, encerclada ▶ Ariel Sharon aprova un pla per “encerclar” Jerusalem amb un cordó de seguretat d'alta tecnologia reforçat amb càmeres i altres mitjans electrònics de vigilància. Es desplegaran cinc unitats de la Guàrdia Fronterera i es preveu la construcció de canals, tanques i punts de control i observació al llarg dels 54 km de perímetre de la Ciutat Santa.

D I V E N D R E S 8

Madagascar: confrontacions polítiques i culturals ▶ Marc Ravalomanana, líder de l'oposició, ha demostrat el seu poder sobre la capital Antananarivo i l'ha paralitzada gairebé completament durant un dia. Les manifestacions giren entorn del resultat de les eleccions presidencials del 16 de desembre, que donen una majoria relativa a Ravalomanana davant l'actual president, Didier Ratsiraka, però existeixen resultats diversos i diferents que no deixen entreveure una victòria clara.

Nigèria en l'espiral de la violència ▶ Nous enfrontaments ètnics entre els ioruba i els haussa a la ciutat de Lagos, units a l'explosió d'un gegantesc magatzem d'armes que ha causat milers de morts a la mateixa ciutat. Durant l'escalada de la violència, causada per la manca d'assistència a les víctimes de l'explosió i el descontrol de la situació posterior, els militars han donat un ultimàtum al Govern per a l'augment dels seus salaris i la policia va organitzar una vaga sense precedents per protestar pel seu baix nivell de vida.

Algèria davant un panorama polític convuls ▶ En tan sols cinc dies, els grups armats integristes islàmics han segat la vida de 40 persones en diferents parts de país. A Alger han esclatat dues bombes, fet que ha desvetllat les sospites sobre l'aparició d'una nova organització terrorista.

L'“eix del mal”, instrument per a un nou equilibri de poder? ▶ En el discurs sobre l'estat de la Unió, George Bush ha definit els països que considera una amenaça per als Estats Units, i ha establert l'“eix del mal” entre l'Iraq, l'Iran i Corea del Nord, països acusats de desenvolupar armes de destrucció massiva i de fomentar el terrorisme internacional.

Operació antiterrorista als Andes ▶ No s'arriba a un acord sobre el paper que faran els països facilitadors, l'ONU i l'Església. Mentre que el Govern vol que la comunitat internacional participi permanentment en el procés de pau, les FARC insisteixen en què solament acompanyi i, al final, verifiqui els acords.

Sri Lanka s'apropa a la meta de la pau ▶ El Govern està a punt de firmar un pacte amb els rebels tàmilis que aplanarà el camí cap a la pau. Una delegació noruega es troba actualment a Colombo, per ultimar els detalls de l'acord que posarà les bases per a una treva permanent i millorar les condicions de vida a les àrees rebels.

D I V E N D R E S 15

Ànsies de pau a les illes Moluques ▶ Els líders cristians i musulmans reunits a l'illa de Sulawesi i sota la mediació del Govern central han firmat un acord de pau que posa fi a tres anys d'enfrontaments sectaris, que han costat la vida a 5.000 persones

Estralls de guerra a Libèria ▶ Milers de persones, fugides dels últims enfrontaments, s'amunteguen en camps de refugiats al voltant de Monròvia, El president, Charles Taylor, ha declarat l'estat d'emergència.

Cambotja, sense tribunal internacional per als khmer rojos ▶ L'ONU ha posat punt i final a cinc anys de negociacions amb Cambotja sobre la constitució d'un tribunal internacional de guerra per jutjar els líders dels khmer rojos, justificant la seva decisió en la manca de garanties sobre la independència, la imparcialitat i l'objectivitat del procés.

Veneçuela: Chávez pren nota del descontentament ▶ El recent intent colpista del coronel Pedro Soto ha tornat a mostrar un país polaritzat entorn al projecte bolivarià. Chávez ha anunciat un dràstic pla d'ajust i, per primera vegada en molt de temps, ha utilitzat un llenguatge conciliador i ha fet una crida a la unitat nacional per impulsar les mesures per evitar l'ensorrament econòmic.

Pròxim Orient: veus per la pau sota el soroll de la Intifada ▶ Nova proposta d'un alto el foc i la immediata creació d'un Estat palestí elaborada pel ministre d'Afers Estrangers israelià, Shimon Peres, i el portaveu del Parlament palestí, Ahmed Korei.

D I V E N D R E S 22

El Nepal, sumit en la lluita maoista ▶ En ple estat d'emergència, amb l'Exèrcit mobilitzat, la guerrilla maoista del Nepal ha llançat el seu atac més mortífer des que va començar la lluita fa sis anys per enderrocar la monarquia constitucional, amb un resultat de cent trenta persones mortes.

Violència, reptes i amenaces davant les eleccions a Zimbabue ▶ La Unió Europea ha decidit aplicar sancions molt dures a Zimbabue després que el Govern de Robert Mugabe obligués a sortir del país el responsable dels observadors electorals, encarregats de vigilar el desenvolupament de les eleccions presidencials previstes per al 9 i 10 de març.

ETA contraataca el Pacte Antiterrorista amb un atemptat ▶ Segon atemptat d'ETA de l'any 2002 que, coincidint amb la reunió de la comissió de seguiment del Pacte Antiterrorista, ha mutilat a Eduardo Madina Muñoz, secretari de Política Institucional de les Joventuts Socialistes d'Euskadi.

Pròxim Orient, en guerra ▶ Ofensives israelianes per terra, mar i aire. Tropes d'elit, amb el suport de vaixells de guerra, caces de combat F-16 i helicòpters Apatxe bombardegen objectius oficials de l'Autoritat Palestina i objectius civils.

Colòmbia enterra el procés de pau ▶ El president de Colòmbia, Andrés Pastrana, ha posat fi al procés de pau amb les Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) després que la guerrilla desviés un avió comercial per segrestar un senador liberal.

dCIDOB 82. Envelliment.

L'envelliment aAmèrica Llatina i al Carib. Una lectura des del
programa d'acció del Caire.
Jaume Nadal Roig

L'envelliment a Amèrica Llatina i al Carib

UNA LECTURA DES DEL PROGRAMA D'ACCIÓ DEL CAIRE

Jaume Nadal Roig Funcionari de Programes, Divisió d'Amèrica Llatina i Carib (FNUAP, Nova York)

L'envelliment de la població està reconegut actualment com a un dels processos sociodemogràfics més significatius. El descens de la fecunditat ha tingut un impacte fonamental en la composició per edats de la població, conformant els processos d'envelliment poblacional que avui dia presenciem. La proporció creixent de població més gran de 65 anys, característica pròpia dels països més industrialitzats en els últims 20 anys, es traslladarà les pròximes dècades als països menys industrialitzats, i esdevindrà un fenomen d'escala mundial.

El programa d'acció de la Conferència Internacional de Població i Desenvolupament (CIPD) del Caire, 1994, fa contínues referències a la importància de reconèixer la dimensió global d'aquest fenomen i d'iniciar accions que donin resposta a les necessitats del creixent nombre de persones adultes grans. La cada vegada més rellevant necessitat de redefinir les relacions intergeneracionals i de revisar l'aplicació de conceptes com drets i deures, així com la provisió d'una àmplia gamma de serveis per a l'atenció dels adults grans, particularment atencions permanents o de llarg termini, implica un enorme repte per a la societat, les famílies i els individus. Segons el programa d'acció de la CIPD, les àrees que susciten més preocupació i sobre les quals es fa més èmfasi en el tema de l'envelliment s'han de definir en funció de les necessitats, sovint canviants, dels individus als països menys desenvolupats. La finalitat última de les activitats ha de ser promoure el benestar dels individus a través de tot el seu cicle de vida, així com donar suport als esforços que tendeixen a incrementar les capacitats nacionals d'aquests països per satisfer les necessitats de la seva població adulta gran. L'objectiu a llarg termini és desenvolupar polítiques integrals i integrades que, basades en un enfocament de tipus incremental, es basteixin sobre els sistemes formals i informals que ja existeixen.

La interpretació del concepte de drets, així com la prestació de serveis de salut i de seguretat social dirigits a la població adulta gran són particularment crítics en molts països en vies de desenvolupament, països en els quals són molt poques les prestacions ofertades fora de l'estrictè àmbit familiar. Aquest problema anirà adquirint especial rellevància als països amb nivells de fecunditat relativament baixa, com passa en el cas d'Amèrica Llatina i el Carib, on els esquemes i les pràctiques de suport intrafamiliar tradicionals poden no ser sostenibles si una parella adulta s'ha de responsabilitzar d'ambdues parelles de progenitors, també adults grans. En circumstàncies en què els esquemes tradicionals de comportament en relació amb els adults grans canvien, la situació de les dones adultes grans constitueix un tema de màxima preocupació, ja que l'impacte de l'envelliment, des d'una perspectiva de gènere, té diferents implicacions per a homes i dones. Mentre que els homes disposen de més cobertura institucional (accés a pensions i cotització a la seguretat social, entre d'altres), les dones són més dependents de xarxes de suport de tipus familiar i social, i això les fa més vulnerables.

Organismes com el Banc Interamericà de Desenvolupament han posat de relleu, a través dels seus estudis, que a Amèrica Llatina i al Carib les malalties relacionades amb la salut sexual i reproductiva constitueixen una de les causes principals de pèrdua d'anys de vida sense discapacitat¹ entre les dones i tenen un elevat cost per als sistemes de salut pública i seguretat social. En aquesta mateixa línia, l'Organització Mundial de la Salut es fa ressò de la importància de la prevenció en edats més joves com a una estratègia per reduir els problemes de salut de les dones adultes grans², i fa referència especial a la necessitat d'abordar el tema de la salut sexual i reproductiva, atès que té un efecte directe en la salut de les dones al llarg de tot el seu cicle de vida.

El Fons de Població de Nacions Unides (FNUAP) i l'Envelliment ▶ En línia amb el que s'ha dit, el FNUAP, en qualitat d'organisme encarregat dels afers de població, fonamenta les seves estratègies en matèria d'envelliment sobre tres objectius principals: promoure el benestar de les persones al llarg del cicle de vida, assegurar que en els anys d'envelliment cada individu visqui amb la màxima plenitud possible, i enfortir les capacitats nacionals dels països en desenvolupament per satisfer les necessitats de les seves poblacions envellides.

Entre les accions que actualment porta a terme el Fons de Població de Nacions Unides en l'àmbit de l'envelliment, hi ha la promoció de polítiques que donen suport a la igualtat de gènere dels adults grans, el suport a la recollida d'informació que pren en consideració les opinions dels mateixos adults grans, i el suport a estudis sobre la seva vulnerabilitat socioeconòmica posant l'èmfasi en l'accés a pensions, assegurances, atencions de salut, educació adequada a les necessitats d'aquestes persones i –en general– qualsevol altre tipus d'esquema de protecció social.

Els esforços per atraure l'atenció pel que fa a la temàtica de l'envelliment poden enfortir-se a través dels programes relacionats amb adults grans que el Fons de Població de Nacions Unides porta a terme. Especialment en l'apartat de població i pobresa, és fonamental la implementació d'estratègies de superació de la pobresa que atorguin una atenció especial als assumptes de gènere, particularment aquells que estiguin relacionats amb les necessitats de les dones pobres i dels adults grans pobres, amb l'objectiu de propiciar polítiques públiques que responguin als reptes de l'envelliment pel que fa a les seves conseqüències i implicacions en els àmbits de la salut, l'economia i la societat en general.

Amb tot, no es pot deixar de banda el fet que l'envelliment de la població és també el resultat del desenvolupament social i de l'avenç de la salut pública.

Encara més, la temàtica de l'envelliment no es pot abordar únicament des de l'òptica de la vulnerabilitat, sinó que també s'ha de considerar des de l'òptica del capital humà.

Efectivament, la capacitat dels adults grans de mantenir la seva independència i de contribuir productivament a l'economia i al desenvolupament s'ha d'articular i analitzar amb més profunditat. La percepció de dependència, incapacitat i consum excessiu de serveis socials i de salut podria portar a una orientació de les polítiques que tendís a minimitzar les capacitats d'aquells que, segons aquest enfocament, serien percebuts més com una càrrega per a la societat i l'economia que no pas com un valor de la societat. Aquest aspecte, creiem que s'ha d'estudiar de manera més sistemàtica i s'ha d'integrar en les polítiques públiques que abordin la temàtica de l'envelliment. Es tractaria, en definitiva, de considerar que l'envelliment és també un procés d'acumulació de capital humà, social i econòmic.

L'envelliment a l'Amèrica Llatina i al Carib ▶ L'Equip d'Assistència Tècnica del Fons de Població de Nacions Unides a Mèxic va realitzar recentment una investigació sobre legislació social sobre adults grans a Amèrica Llatina i al Carib en la qual assenyalava elements importants que poden contribuir a una millor comprensió de la temàtica i, per tant, facilitar la formulació de polítiques:

- ▶ Tot i que alguns països han avançat notablement en la formulació de polítiques, la conformació de marcs legals per a la societat del futur ha de començar per la transformació dels preceptes en els quals actualment se sustenta. El marc legal vigent es va constituir per a societats joves, amb problemàtiques particulars i específiques que estan immerses en un procés de canvi accelerat.

- ▶ Persisteix un enfocament que considera l'adult gran un individu vulnerable, les necessitats del qual han de ser tractades en un marc de tipus assistencial. En general, els règims de pensions i de seguretat social vetllen per la seguretat d'ingressos o d'atenció en salut per a les persones adultes grans. La introducció d'una perspectiva de cicle de vida que posa l'èmfasi en la prevenció és, des del nostre punt de vista, essencial, com també ho és la consideració dels adults grans com a capital humà, social i econòmic, amb potencialitats per al desenvolupament econòmic i social.

- ▶ S'evidencia amb freqüència la manca d'equilibri entre la formulació de legislació i polítiques, i la seva aplicació. Aquesta problemàtica s'agreuja quan es presenten situacions que, d'una manera o altra, revelen pràctiques discriminatòries en funció de l'edat, el gènere o l'ètnia.

- ▶ En molts casos, les legislacions i polítiques deixen en mans de la família el principal pes i responsabilitat d'atendre als adults grans. És pertinent, per tant, fer una crida a la consideració dels adults grans en tant que subjectes de drets, per tal que puguin exercir la seva ciutadania en el marc dels estats i que aquests assumeixin les responsabilitats que els corresponen en l'atenció dels adults grans.

- ▶ L'existència d'organismes definits d'atenció o encarregats de la definició de polítiques públiques integrals i integrades sobre adults grans, podria millorar la coordinació, planificació i efectivitat de les polítiques públiques.

Finalment, caldria fer una crida per tal que els importants avenços que s'han aconseguit a favor de les dones puguin servir de referent per avançar per camins semblants en la incorporació de les persones de més edat en el desenvolupament.

Si partim de la base que la dona i els adults grans es troben en situació de més vulnerabilitat, ser dona i gran constitueix un risc –encara més gran si fos possible– d'enfrontar situacions que poden portar a la pobresa i la marginalitat.

L'agudització de la vulnerabilitat en aquest cas s'origina en les limitacions, manca d'oportunitats i el no exercici dels drets de les dones, tant en termes laborals, de salut o d'una jubilació condicionada a la manca d'ingressos econòmics permanents com poden ser les pensions. L'atenció preferencial a la dona és, per tant, essencial.

Les conseqüències de l'envelliment en les relacions multigeneracionals, en les xarxes de suport social i en el paper que els estats hi han de jugar, són aspectes fonamentals que s'han de tenir en compte en un futur pròxim. Allò que es prevegi fer i allò que es faci estarà determinat per la nova conformació de l'estructura d'edats que s'està definint. Només així, si considerem l'envelliment com a un fenomen de canvi social durador, s'afavorirà la conformació de l'ideal de construcció d'una nova societat del futur.

* Han col·laborat en la redacció d'aquest article les següents persones:

Concepción Puhiera, funcionària de Programes, Oficina del FNUAP a Nicaragua; *Ralph Hakkert*, assessor, Equip d'Assistència Tècnica del FNUAP a Amèrica Llatina i el Carib (Mèxic); *Cristina Puig Borràs*, col·laboradora a la Divisió d'Amèrica Llatina i el Carib (FNUAP, Nova York).

Notes ▶

1. LANGER, A et al. "Salud Sexual y Reproductiva y Reforma del Sector Salud". En *América Latina y El Caribe. Desafíos y Oportunidades*. Mèxic: BID, INSP, 2000. La pèrdua d'anys de vida útil per discapacitat (indicador conegut per DALY, de les sigles en anglès, "Disability Adjusted Year Life") és l'únic indicador de la càrrega de malaltia que reflecteix la pèrdua d'anys de vida saludable a causa de qualsevol factor, tant si es tracta de mortalitat prematura com si es tracta d'algun grau de malaltia durant un període de temps.

2. OMS. Programa d'Envel·liment i Salut (1998) accessible a través de <http://www.who.int/hpr/ageing/index.htm>

dCIDOB 82. Envelliment.

Envelliment a l'Àfrica subsahariana.

ENVELLIMENT A L'ÀFRICA SUBSAHARIANA ►

Redacció Fundació CIDOB

Nous rols socials i desenvolupament ►

Tot i que, en el cas de l'Àfrica subsahariana, l'evolució del percentatge de població de gent gran no és tan considerable com en els països desenvolupats, es pot apreciar que està experimentant un augment important. És el cas de Sud-àfrica i Ghana, on l'any 2000 el percentatge de població que superava els 60 anys era del 7% i del 5,2%, respectivament. Però, trobem les dades més significatives a les previsions de l'evolució de la població per als propers anys. Així doncs, segons estudis del projecte Medium Data Set, engegat per l'OMS i Help Age International per estudiar la situació de l'envelliment a l'Àfrica subsahariana, mentre l'any 2000, en tres països de l'Àfrica subsahariana, els més grans de 60 anys superaven el 5% de la població total, l'any 2030, serà d'un 16%. L'any 2025, Àfrica comptarà amb el 75% dels 1.200 milions de persones grans que es calcula que viuran en els països en vies de desenvolupament.

Per analitzar la situació de la gent gran, cal tenir en compte que aquest sector social està patint les conseqüències dels problemes endèmics que afecten molts països de l'Àfrica subsahariana, en especial els relacionats amb el subdesenvolupament, els conflictes bèl·lics i les epidèmies. La gent gran s'ha vist afectada pel fenomen de la urbanització i l'emigració de les generacions més joves cap a les ciutats i els països desenvolupats per intentar millorar les seves condicions de vida. La majoria de la població d'edat a l'Àfrica subsahariana viu en zones rurals, treballa en el sector informal i no regularitzat, i han patit l'impacte d'aquest procés migratori. Amb la migració de les poblacions més joves, la gent gran perd el suport i l'acolliment econòmic i emocional de la família. Davant la manca de subsidis per a l'envelliment, aquest sector social ha de continuar treballant durant tota la vida per tal de poder mantenir-se. A més, el fenomen ha desestabilitzat el valor i el rol social que fins ara tenia la gent gran dins de les famílies i comunitats. Els rols tradicionals de la gent gran a l'Àfrica subsahariana estan perdent força davant les migracions, la industrialització i l'educació. Tot i això, en romandre en zones rurals, esdevenen continuadors de les tradicions i costums de les comunitats. Davant aquesta situació, l'Organització per a la Unitat Africana (OUA) i Help Age International han signat recentment un memoràndum d'entendiment per a la promoció dels drets de la gent gran. En aquest acord es reflecteix la necessitat de donar suport i promoure la inclusió en el desenvolupament, la contribució a la societat i l'accés als serveis socials i de salut per part de la gent gran. També recull la intenció d'exhortar els estats membres a aprovar legislacions de defensa de la gent gran i impulsar l'adopció dels principis de l'ONU per a les persones d'edat. En aquest sentit, l'OUA està elaborant un marc referencial per al desenvolupament de polítiques públiques i un pla d'acció per a l'envelliment.

Que és la vellesa a l'Àfrica >

Fins al moment, no hi ha cap definició o criteri numèric, definit per les Nacions Unides, sobre a quina edat es considera que comença l'envelliment. Tanmateix, la preferència de l'ONU és considerar gent gran aquella que supera els 60 anys. Generalment, s'ha acceptat l'edat cronològica dels 65 anys com a definició de l'inici del sector de població de gent gran. Però, com totes les generalitzacions, no s'adapta del tot bé a la situació concreta del continent africà, sobretot a la dels països subsaharians. Aquesta delimitació és considerada arbitrària pels organismes internacionals que estudien l'envelliment a l'Àfrica, ja que es pren com a referència l'edat en què es pot començar a rebre subvencions econòmiques de l'Estat i, al continent africà, com en molts altres països en vies de desenvolupament, aquests subsidis no estan generalitzats i la falta de recursos obliga la població a continuar treballant durant la vellesa. A aquest factor, cal afegir les condicions de vida deficientes i l'extensió d'epidèmies, que fan que l'esperança de vida sigui molt inferior a la dels estats desenvolupats.

Alguns països africans han establert l'edat mínima per començar a rebre subsidis de pensions als 60 anys. En canvi, altres estats l'han establerta a partir dels cinquanta. Segons el projecte Medium Data Set, si s'hagués de fer una definició realista sobre què és la vellesa a l'Àfrica subsahariana, aquesta hauria d'establir-se a partir dels 50 anys. Però, tot i així, aquesta xifra continuaria sent una opció arbitrària i, a més, introdueix problemes addicionals en les comparacions entre països diferents. De totes maneres, l'edat més utilitzada i estesa en les definicions africanes sobre vellesa es troba entre els 50 i els 65 anys, depenent de la regió, les condicions de vida i el país. A aquesta dificultat d'establir una edat d'inici de la vellesa hi contribueix, a més, el fet que les dates de naixement són, en molts casos, difícils de verificar, ja que molts habitants de l'Àfrica subsahariana no tenen una constància oficial del seu naixement. Per acabar, un altre dels condicionants amb què es troben els organismes internacionals és que les definicions cronològiques o oficials poden diferir molt de les definicions d'envelliment de les comunitats tradicionals sobre quan una persona es considera "gent gran".

Definicions de vellesa en països seleccionats				
	GHANA	SUD-ÀFRICA	TANZÀNIA	ZIMBABWE
Definió governamental	60 anys (edat de jubilació)	60 anys per les dones 65 anys per als homes (edat per poder accedir a una pensió)	60 anys (edat de jubilació del servei civil); la política de població defineix gent gran com a major de 65 anys	60 anys (edat de jubilació)
Exemples seleccionats entre les definicions tradicionals	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Avançat en edat ▶ Inhabilitat per treballar ▶ Debilitat psíquica ▶ Disfuncions psíquiques o sensorials 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Deteriorament psíquic ▶ Dependència/vulnerabilitat ▶ Deteriorament sensorial ▶ Pèrdua de memòria 	50 +	Basades en les capacitats funcionals
Esperança de vida en néixer, ambdós sexes	57 anys (Cens EUA) 62 anys (Divisió Població ONU)	51 anys (Cens EUA) 47 anys (Divisió Població ONU)	52 anys (Cens EUA) 48 anys (Divisió Població ONU)	38 anys (Cens EUA) 41 anys (Divisió Població ONU)

▶ MDS Workshop Report, 2000.

La irrupció del VIH/SIDA >

Segons un estudi de Help Age International, el VIH/SIDA és un dels principals problemes que ha afectat la gent gran a Àfrica els darrers anys. Aquesta malaltia, àmpliament estesa en molts països subsaharians, ha esdevingut una càrrega pesada per a la gent gran, la qual es troba sota fortes pressions econòmiques, socials i emocionals.

L'efecte de l'epidèmia en la gent gran a Àfrica ha produït un canvi en el seu rol social, ja que aquest sector de la població ha esdevingut la responsable dels adults més joves que emmalalteixen a causa del VIH/SIDA. Aquest fet fa que hagin de treballar durament per tal de poder pagar les despeses del tractament i mantenir la família. Però la seva participació social com a conseqüència del VIH/SIDA no s'acaba aquí, ja que en cas de mort de la segona generació, la tercera edat assumeix la tutoria dels fills. Es calcula que la major part dels 7,8 milions d'infants orfes a causa del VIH/SIDA a l'Àfrica subsahariana viuen amb familiars de la tercera edat. Això provoca greus problemes de sostenibilitat econòmica, ja que molts no poden mantenir amb els seus ingressos els orfes del VIH/SIDA. En molts casos, la gent gran no pot fer front a la manutenció dels seus néts ni, per exemple, a la seva educació. Segons un estudi de Help Age International, realitzat a Kagera (Tanzània), el motiu principal pel qual només 1.000 dels 146.000 orfes del VIH/SIDA assistien a l'escola secundària, era que els seus avis no podien assumir les despeses. A més, la falta d'informació pel que fa a la malaltia, provoca greus riscos de contagi, ja que la gent gran es troba en contacte amb portadors del virus.

Aquest fet s'agreuja perquè el perill d'infecció en persones d'edat no ha estat analitzat amb la mateixa amplitud que en altres sectors socials. Les estadístiques de Nacions Unides sobre les taxes d'infecció a Àfrica acaben als 49 anys, tot i que a partir d'aquesta edat es continua formant part del grup de població sexualment actiu. A aquest fet, cal afegir que la manca d'informació i la manca de recursos econòmics que permeten el tractament sanitari preventiu, fa que els símptomes del VIH/SIDA entre les persones d'edat es puguin confondre amb altres malalties.

L'efecte de la malaltia sobre la gent gran posa de manifest la necessitat d'apostar per mesures de prevenció, educació i ajuda social necessàries per deslliurar la gent d'edat dels problemes derivats de l'extensió del VIH/SIDA, així com la urgència d'incloure la gent gran en les estratègies per combatre la malaltia. Un informe de Help Age International, recull algunes de les recomanacions realitzades per les ONG per combatre els efectes de la epidèmia en la gent d'edat. Entre aquestes, es demana més investigacions sobre l'impacte del VIH/SIDA en la gent gran, el finançament i cobertura social de polítiques socials que permetin fer front a la tutoria dels orfes a causa de la malaltia, la sensibilització social i informació del perill de contagi en les persones grans i la millora dels serveis d'atenció sanitària i prevenció del virus en persones adultes grans.

Fonts

• WHO/Help Age International/US National Institute on Aging *Report of a Workshop on Creating a Minimum Data Set (MDS) for Research, Policy and Action on Ageing and the Aged in Africa*, 20-22 January 2000.

• Population Division, United Nations Secretariat *Rapid Urbanization and Living Arrangements of Older Persons in Africa*, 1999.

dCIDOB 82. Envelliment.

**Dones i envelliment. Apunts per a una agenda.
Anna Freixas**

DONES I ENVELLIMENT

APUNTS PER A UNA AGENDA

Anna Freixas Universidad de Córdoba

Un dels fets més significatius d'aquest segle ha estat la progressiva longevitat de la població que en el cas de les dones situa la seva esperança de vida set anys per damunt de la dels homes. Amb tot, això no significa que gaudeixin d'un envelliment més satisfactori que els seus companys; si tenim en compte els diversos indicadors de benestar psicosocial, elles se situen en clar desavantatge.

L'envelliment no és un procés que es pugui mirar des de l'únic prisma de l'edat. Té molts altres matisos de gran rellevància col·lectiva i individual. No és el mateix envellir si ets dona que si ets home, ni implica el mateix fer-ho si ets membre d'un país desenvolupat o no desenvolupat. Tampoc no significa el mateix fer-se gran havent gaudit d'una bona educació, amb accés a la cultura i als sistemes de salut, amb activitat professional i relacions afectives i interpersonals, que fer-se vella o vell des dels límits del sistema. Així doncs, el tema fonamental no és viure més anys, sinó com viure'ls, en termes de salut, economia, benestar, inserció social, significat personal, cultural i polític.

Envellir és un èxit, un triomf, no pas un cataclisme. L'antiga visió de la vellesa com un procés inevitable de pèrdua, malaltia i decrepitud actualment no se sosté, i és que una proporció important de dones i homes són integrants actius de la societat i viuen amb autonomia i satisfacció fins a edats molt avançades. Mirat des de la perspectiva de les dones, l'envelliment pot ser un repte de gran abast, en la mesura que han d'enfocar la seva conjuntura personal i vital que en molts casos les ha situades en la dependència i la pobresa i, a més, desemmascarar alguns dels mandats socioculturals més arrelats que les han ancorades en models profundament limitadors, vinculats a un concepte de bellesa i joventut que no respecta el procés natural de desenvolupament humà.

Transformar la investigació gerontològica ▶ La investigació sobre la vellesa i l'envelliment està constrenyida per nombrosos estereotips dels quals es desprenen potents imatges culturals negatives que limiten els dissenys d'investigació i impedeixen la creació d'una realitat potenciadora per a una població que cada vegada és més nombrosa i, a més, es troba progressivament en una situació física i mental millor. Una investigació gerontològica, que tingui en compte la vida de les dones grans, s'ha de plantejar com a objectiu fonamental portar a terme processos clarificadors que incideixin de manera definitiva sobre les seves vides, sobre el seu imaginar i sobre el de les persones que les envolten, amb el propòsit de:

- ▶ Il·luminar les desigualtats de gènere originades en la societat patriarcal i que en la vellesa es mostren sense paliatius. Treure a la llum la construcció social dels valors culturals que limiten la vida de les dones grans en tots els àmbits: afectius, culturals, econòmics, polítics.
- ▶ Negar el caràcter inevitable de la dependència, la pobresa i la malaltia a la vellesa, i oferir claus, dades, informacions, que mostrin el mosaic complet de possibilitats reals.
- ▶ Promoure interpretacions positives de l'envelliment que reflecteixen una realitat en la qual la comprensió del cicle vital permeti endinsar-nos en l'edat sense acostar-nos a la vellesa amb temor.

Es tracta, doncs, que la investigació ofereixi una versió diferent de la que fins ara hem trobat en l'estudi dels processos d'envelliment. Una versió que, reconeixent i tenint en compte la realitat social i cultural de les dones grans que han viscut marcades pels ajustaments desiguals en funció del sexe, ofereixi una visió més d'acord amb una població que, en gran mesura, viu de manera satisfactòria i creativa fins a una edat molt avançada.

La salut de les dones grans, una assignatura pendent ▶ Un element bàsic en el benestar i en la vida de les dones grans resideix en l'atenció mèdica que reben, la qual, a hores d'ara, deixa molt a desitjar. Les dones han estat definides històricament des d'una perspectiva centrada en la reproducció. Aquesta consideració parcial del cos i la salut de les dones es manté al llarg de toda la vida i ha impedit que fossin ateses en tant que éssers complets. Quan busquen atenció mèdica han de demostrar que els fa mal quelcom real, no imaginari o fruit de la seva ment o de les hormones. És molt freqüent que no se'ls ofereixi una explicació suficient. No es contrasten hipòtesis plausibles sobre l'origen i possible evolució de la malaltia. No s'esbrina aspectes de les seves condicions de vida. Tampoc no s'informa sobre la perillositat que comporta la medicació, sobre els efectes i molèsties de les proves diagnòstiques, de possibles alternatives menys agressives.

Encara avui, malgrat el gran treball portat a terme per les investigadores feministes per tal de treure a la llum les nombroses trampes que hi ha en relació a la menopausa, continua essent un tema al voltant del qual gira una part del malestar psicològic –no tant físic– de les dones, en la mesura que social i culturalment s'ha definit com una fita explicativa del seu envellir. Per una conjunció d'interessos entre la indústria i el patriarcat, la menopausa ha adquirit un protagonisme inusitat, inexplicable. La definició de les dones com a éssers reproductius ha enfosquit la consideració d'altres fets de caràcter psicosocial que afecten la vida de les dones en aquesta etapa de la vida.

La menopausa no és un fet central en la vida d'una dona i així ho demostra la investigació. Malgrat això, la menopausa ha estat medicalitzada, psicologitzada, psiquiatritzada, de tal manera que tant les mateixes dones com la classe mèdica la veuen com una malaltia que, de vegades, es considera, fins i tot, alienant.

Tot això porta les dones a viure aquesta etapa de la vida que és normal, natural, esperable i desitjable, amb aprensió i amb temor, com quelcom amenaçador. La menopausa esdevé, doncs, un element de preocupació a partir del moment en què un procés natural es defineix com una malaltia. La definició de la menopausa com un trastorn endocrí tergiversa una realitat evolutiva, que no té per què ser patològica. Ens trobem amb una atenció sanitària que no convida les dones a valorar i gaudir dels múltiples beneficis de la menopausa. Entre les perspectives de futur que s'albiren com a necessàries podem destacar la necessitat d'augmentar la investigació amb dones saludables, incloent-hi estudis epidemiològics de dones que experimenten un envelliment normal. Són necessaris estudis qualitius que reflecteixin l'experiència de diferents cultures al voltant de la menopausa, i posar l'èmfasi en la postmenopausa.

L'amor perjudica seriosament la vellesa ▶ El disseny professional i econòmic que històricament les dones han aplicat a les seves vides, el qual pren cos a l'adolescència i es consolida amb el matrimoni, es converteix en la limitació més important pel que fa a la seva satisfacció vital i la qualitat de la seva vellesa. Les dones enterren el seu capital de partida en el matrimoni que les empobreix, mentre que enriqueix els homes. Una característica històrica de la vida de les dones que avui són grans ha estat ser cuidadores sense contrapartida, la qual cosa les ha convertides en l'autèntic 'estat de benestar' de les persones del seu entorn. Aquesta entrega del temps personal es forja a la infància a través de subtils formes de socialització com a éssers-per-als-altres i es consum en el matrimoni, a través del qual les dones entren en una situació de dependència i de manca de poder que, a més d'empobrir-les, en minva l'autoestima per manca de reconeixement personal i social.

La tradicional divisió sexual del treball reforça la idea que les dones no tenen un paper important en l'economia familiar, creença que té conseqüències econòmiques i professionals molt importants, perquè impedeix la promoció i la formació de les dones i, en definitiva, es concreta en una jubilació de misèria.

Aquesta prioritat per l'amor, com a eix central de la vida, implica un altíssim cost de temps i de pèrdua d'oportunitats, temps que les dones no dediquen a si mateixes, a la seva formació personal, professional i intel·lectual. Per poder tenir cura de casa seva, del marit i de les criatures, les dones es concentren en ocupacions mal pagades, a temps parcial, entren i surten del mercat laboral, consideren la seva aportació econòmica a la família com un complement. El sou que les dones obtenen d'aquesta mena de feines remunerades ajuda a evitar la pobresa de la família, però no pas la seva pobresa individual, de tal manera que avui la pobresa és extremadament alta entre les dones grans.

El saber de les dones grans ▶ Malgrat les nombroses i importants limitacions amb què topen les dones quan arriben a grans, cal destacar que disposen de diversos recursos personals específics que són un clar avantatge per a l'adaptació i el benestar en l'últim tram del cicle vital i, en la mesura que es concreten en un cúmul de bones pràctiques, les converteixen en models interessants per a les joves generacions.

Les dones creen potents xarxes de suport, relacions d'amistat i solidaritat que donen sentit al seu projecte de vida. Són expertes en la creació i el manteniment de vincles d'amistat, veïnatge i comunitat. Això significa un suport inestimable en les situacions difícils i en les pèrdues que solen acompanyar el transcurs dels anys i proporciona un sentiment inestimable de pertinença que resulta un element fonamental en la vellesa. A més, les dones són consumidores de cultura: compren i llegeixen llibres, van al cine i al teatre, assisteixen a conferències i debats i n'extreuen una font important d'implicació, conversa i comunicació.

Aquest accés silenciós i imparable de les dones grans a una vida pública i cultural significa una ruptura respecte a la seva anterior circumscripció al món privat i solitari de la llar.

Un altre element afavoridor s'ha de buscar en la seva implicació en relacions intergeneracionals, a través de les quals descobreixen noves perspectives i les adopten sense por, s'enriqueixen i es fan més flexibles, tolerants i diverses. Les dones, tot i ser víctimes d'una història d'alienació social i cultural amb el seu cos, mostren una actitud activa davant la salut que esdevé un element fonamental. Fan exercici físic, tenen cura de la seva alimentació, s'intercanvien informacions, es transmeten advertències contra els enganys, creen xarxes de salut.

Finalment, em sembla fonamental destacar un element que acostumem a passar per alt, tot i que és un indicador important del benestar i de la salut mental, imprescindible a totes les edats: les dones grans riuen, es diverteixen. El riure de les dones és la clau que ens indica que han après a situar-se en equilibri entre el passat i el futur i que reconeixen el valor de la seva vida, del seu passat i miren el seu futur amb perspectiva. Riuen tot reconeixent-se lliures i vinculades. En definitiva, es comencen a prendre seriosament.

El triomf d'allò femení ▶ Per a les dones grans, alliberar-se de dos dels elements que el patriarcat ha considerat fonamentals per a la seva felicitat i realització: la casa i la família (ser esposa, mare i mestressa de casa) es relaciona amb més sentiment de felicitat, millora de l'autoestima i benestar psicològic. En contra de l'explicació que ha pretès demostrar que la vida de la llar era un refugi de seguretat psicològica per a les dones, les investigacions constaten que la majoria de les parelles reben amb alleujament l'etapa del "niu buit"; que l'absència dels fills i filles no és necessàriament problemàtica a la vellesa i que l'acceptació dels rols tradicionals es correlaciona amb índexs de depressió en dones de mitjana edat.

A més, a la segona meitat de la vida es produeix un entrecruament de rols, segons el qual les funcions assignades a cadascun dels sexes es difuminen i queden definides de forma menys marcada, de manera que els homes es fan progressivament més dependents i afectius, mentre que les dones són més independents i assertives.

L'edat avançada permet, doncs, una reorganització dels rols de gènere en sentits molt diversos.

Utilitzant el llenguatge de Carol Gilligan (1982) l'ètica d'atendre i una identitat basada en l'experiència d'interconnexió donen a les dones un avantatge en la vellesa. Així doncs, les dones es beneficien dels enriquidors valors expressius, incloent-hi la interconnexió i l'atenció, com una part del rol femení. Un altre avantatge que poden tenir les dones quan envelleixen és l'habilitat per veure's a si mateixes i les seves vides com a quelcom valuós i significatiu. Els valors de l'atenció i la connexió són els més importants per a les dones durant tota la seva vida i es mantenen en la vellesa i també es tornen més importants per als homes en aquesta edat. Això indica que els valors de la vellesa es fan, al llarg de la vida, cada cop més femenins i, en canvi, es mostren en recessió els més masculins del treball i de la vida pública.

Conclusions ▶ Per a l'estudi i l'explicació de l'edat gran es plantegen, doncs, nombrosos reptes, si es vol donar compte de la complexitat del procés d'envel·liment en la població femenina i masculina. I és que, els propers anys, variaran substancialment i radical molts dels elements que en aquest moment concurreixen en les persones grans. Entre altres motius perquè es produirà un augment significatiu en la població gran; una població que tindrà unes característiques netament diferents per diverses raons: 1) l'augment de l'esperança de vida anirà acompanyat d'uns estàndards de salut molt millors i 2) les dones grans dels pròxims vint anys, beneficiàries de les noves posicions feministes, s'enfrontaran a la vellesa amb experiències laborals, econòmiques, familiars, de poder i estatus diferents a les de les seves predecessores i, per tant, disposaran de més recursos econòmics, socials i intel·lectuals. Tot això exigirà una redefinició dels rols tradicionals relatius a la parella, la família, el treball remunerat, el diner, el sexe, etc. i amb això s'obren nombrosos interrogants. Tasca certament àrdua, però emocionant, en la qual la investigació haurà de conceptualitzar de nou els marcs teòrics amb els quals s'ha explicat fins avui el curs de la vida i desfer-se de vells esquemes unificadors, negatius, patriarcal i androcèntrics que han servit per fer invisibles les persones en l'última etapa de la vida i, en especial, les dones, des de molt abans. ■

Referències bibliogràfiques ▶

ARBER, Sara i GINN, Jay. "The Meaning of Informal Care: Gender and the Contribution of Elderly People". *Ageing and Society*, Nº10 (4) (1990), 429-454.

ERIKSON, E.H. *Adulthood*. New York: Norton, 1968.

FREIXAS, Anna "Autopercepció del proceso de envejecimiento en la mujer entre 50 y 60 años". *Anuario de Psicología*, Nº 50(3) (1991), 67-78.

FRIEDAN, Betty *La fuente de la edad*. Barcelona: Planeta, 1993/1994.

GILLIGAN, Carol *La moral y la teoría. Psicología del desarrollo femenino*. México: FCE, 1982/1985.

RAY, Ruth E. "Researching to Transgress: The Need for Critical Feminism in Gerontology". *Journal of Women & Aging*, Nº 11(2/3) (1999), 171-184.

WEITZ, Tracy i CARROLL L. Estes "Adding Aging and Gender to the Women's Health Agenda". *Journal of Women and Aging*, Nº 13(2) (2001), 3-20.

dCIDOB 82. **Envelliment.**

Mirar el món amb els ulls de dones grans. Una experiència molt enriquidora.

Anna Garcia

Mirar el món amb els ulls de dones grans

UNA EXPERIÈNCIA MOLT ENRIQUIDORA

Anna Garcia Xarxa de dones de 50 i més

La Xarxa de Dones de 50 i més es va constituir com a associació l'any 1996 a Barcelona, com a enllaç de la Xarxa Europea de Dones Grans, i té com a objectiu desenvolupar polítiques i canvis a tots els nivells, tant per a la investigació, la discussió i l'acció com per potenciar la creativitat i el saber de les dones grans.

L'equip de dones que va decidir constituir formalment la Xarxa de Dones de 50 i més té una llarga història al darrere relacionada amb treballs de grups de dones.

L'any 1985 el grup de voluntaris de la parròquia de Sant Lluís Gonzaga, al barri de Sant Martí de Barcelona, vam començar les visites a persones grans i vam poder constatar que aquestes tenien moltes mancances de relació i comunicació, ja que els fills i els nets tenien les seves ocupacions. Aleshores, vam decidir que havíem de buscar una solució. El procés seria llarg, però l'Associació Escola de Vida ens va donar la preparació que nosaltres volíem i necessitàvem. Vam convidar tota la gent gran, homes i dones, a participar, però només s'hi van interessar dones. Potser als homes els costa més parlar dels sentiments.

La nostra Associació vol promoure l'intercanvi de coneixements, experiències i habilitats de les dones grans, eliminar els estereotips negatius respecte de l'edat, la discapacitat i la sexualitat, i defensar el dret a la formació i la cultura.

Un altre dels objectius és fer que la dona gran sigui visible. Hi ha diferents associacions dedicades a la dona, però hi ha una mancança pel que fa al col·lectiu de dones grans.

Les activitats de la Xarxa ▶ Tenim una sèrie d'activitats de grup que són l'eina per fer sentir la veu de la dona gran i així tenir l'oportunitat de compartir inquietuds i sortir de l'aïllament que algunes d'aquestes dones pateixen. Aquests grups es dediquen al creixement personal i a potenciar les relacions humanes per tal de compartir experiències i vivències, valorar-ne els problemes i que se n'adonin que no estan soles.

La Xarxa defèn el dret de les dones grans a escollir la seva pròpia vida. Treballem juntes a través d'estudis, conferències, debats i activitats; potenciem la cultura per afavorir la dona gran ja que no totes hi han pogut accedir a causa de l'època que els ha tocar viure.

Conferències ▶

- ▶ És just el nivell de pensió de les dones
- ▶ Sexualitat a l'edat madura
- ▶ Les dones i la història
- ▶ Aprendre a envellir
- ▶ Noves tecnologies del Transport Metropolità
- ▶ La participació de les dones a la societat
- ▶ El futur de les deixalles: com afecta al món d'avui
- ▶ Les propietats i les dones. Les donacions i la successió
- ▶ Els drets civils
- ▶ Els drets humans
- ▶ Conseqüències d'una educació sexista
- ▶ Fem arribar la música a tothom
- ▶ Els avenços del segle XX han afavorit les dones
- ▶ Les dones del 36
- ▶ Drets del consumidor
- ▶ L'Euro
- ▶ La conquesta del dret al vot per a la dona

Congressos ▶

- ▶ Congrés de la Gent Gran de Catalunya
- ▶ Congrés de la Gent Gran de Barcelona
- ▶ Congreso Estatal de las Personas Mayores (Madrid)
- ▶ Congreso Internacional: Una sociedad para todas las edades (Alacant)
- ▶ Congrés de les Dones de Barcelona

Dones grans, Dones sanes, Dones sàvies ▶ Aquest projecte vol potenciar la informació i el creixement personal de les dones grans pel que fa al coneixement i l'intercanvi d'experiències. També volem continuar algunes de les activitats realitzades durant el curs anterior centrades en l'autoestima i les pràctiques saludables. Volem que es reflecteixi en aquest projecte el reconeixement a l'aportació que han fet aquestes dones a la vida quotidiana.

L'objectiu específic d'aquest projecte és donar visibilitat i valor a les coses que han fet i fan les dones, recuperar els coneixements adquirits per transmetre'ls a les generacions més joves.

Dones reporteres a TV Clot ▶ Estem fent un recull de les vivències que tenen les dones sobre la guerra. Dones que en aquell temps eren nenes o joves. Els records són per a algunes dones molt dolorosos. Hem parlat també del barri de Sant Martí. Els canvis que s'hi han produït, com era abans i com és ara: Com es van sentir les dones que van venir d'altres punts d'Espanya? Com van ser acollides? Se senten immigrants? Com era el treball de les dones a les fàbriques del barri de Sant Martí? De tot això i de moltes coses més us en parlarem en un llibre i un reportatge de vídeo.

Jornades i Tallers ▶

- ▶ Jornades intergeneracionals: L'escola d'ahir i avui. Exposició de material escolar, llibres, llibretes, tinters i plomes que s'han recopilat de la gent gran. L'educació durant els anys de la República. L'etapa de la dictadura. L'evolució del paper de l'home i la dona dins de la societat durant els darrers anys.
- ▶ S'han celebrat altres jornades dedicades a les Festes Majors: les d'abans i les d'ara.
- ▶ Les feines de casa: netejar de genolls, rentar la roba al safareig públic.
- ▶ Anar al mercat: comprar les verdures i la fruita a les pageses, les mesures de l'oli.
- ▶ La cuina de carbó. Tot això i més es pot veure en una exposició de fotografies.
- ▶ També han tingut lloc tallers de cuina: com es feia el pa, els pastissos, el formatge, etc. En aquests tallers hi van participar nens de totes les edats.
- ▶ Tallers de contes i cançons per als nens de 3 a 8 anys. Taula rodona amb preguntes per als més grans.
- ▶ *Cuina de 50 i més*. Un llibre escrit a partir d'un recull de receptes de cuina.
- ▶ La Xarxa de Dones de 50 i més i el Casal Joan Casanelles ha convocat el II Concurs Literari de Sant Jordi, obert a tothom.

Nosaltres, les dones grans no hem tingut la vida fàcil però volem que les nostres vivències estiguin presents per als més joves, no perquè les prenguin com a model, sinó per tal que ens coneguin una mica més. No volem ser invisibles. Pertanyem a una generació de deures, sense drets i aquestes dones som i hem estat el puntal de la societat. Som persones grans i hem d'acceptar les nostres limitacions. Hem perdut mobilitat, memòria, els ossos ens juguen males passades, no podem fer les coses que feiem abans, però podem fer-ne d'altres. Podem sentir-nos lliures de la tirania del temps: anar a passejar, anar a dinar amb una amiga, fer la migdiada, viatjar, gaudir de la natura, ajudar a qui ens necessita, anar al nostre grup de l'Amistat a petar la xerrada, tenim temps per fer d'àvies, jugar, explicar contes als nets i per aprendre noves tecnologies. El millor de tot és que tenim l'oportunitat de fer coses que abans mai no havíem pogut fer. ■

Pl. Joan Casanelles s/n "Casal Joan Casanelles" 08018 Barcelona.

Tel. 93 485 03 24

dCIDOB 82. Envelliment.

Adreces d'internet interessants per visitar.

ADRECES D'INTERNET interessants per visitar ►

Segona Assemblea Mundial sobre l'Envel·liment

<http://www.un.org/spanish/envejecimiento/main.html>

Idiomes castellà, anglès, francès, àrab, rus i xinès

Madrid acull, de l'1 al 4 d'abril, la Segona Assemblea Mundial sobre l'Envel·liment de Nacions Unides. Vint anys després de la Primera Assemblea Mundial, l'ONU es proposa analitzar els reptes de futur sobre l'envel·liment per tal de construir una societat per a totes les edats.

Aquest és el web oficial del comitè organitzador en la qual es poden trobar:

- Documents preparatoris: descripció i explicació del procés previ a la Segona Assemblea Mundial.
- Calendari d'activitats programades. Dossiers de premsa.
- Activitats del país seu.
- Enllaços al Fòrum d'ONG i a altres adreces d'interès.

Programa de Nacions Unides per a l'Envel·liment

http://www.un.org/partners/civil_society/m-age.htm

Idioma anglès

Pàgina web del programa de les Nacions Unides destinat a la gent d'edat i els aspectes relacionats amb l'envel·liment. L'ONU ha donat una atenció especial, des de la I Assemblea Mundial sobre Envel·liment celebrada l'any 1982 a Viena, als problemes que afecten aquest sector social. En el context de revolució demogràfica que viu la població mundial els darrers anys, Nacions Unides va dissenyar l'estratègia d'una societat per a totes les edats.

Al web podem trobar:

- Dossier sobre la Segona Assemblea Mundial sobre l'Envel·liment de l'ONU: informació extensa i completa sobre tot allò que fa referència a la Segona Assemblea Mundial.
- Calendari sobre els esdeveniments a nivell mundial relacionats amb l'envel·liment i dossier sobre actes ja realitzats com l'Any Internacional de la Gent Gran.
- Butlletí sobre envel·liment publicat per Nacions Unides. Podem accedir en format *pdf* a aquesta publicació de l'ONU que analitza aspectes relacionats amb l'envel·liment.
- Base de dades de tots els programes nacionals i internacionals relacionats amb l'envel·liment. Es pot fer una recerca per anys, països, patrocinadors o títol del programa en qüestió.
- Dossier dedicat a l'acció internacional sobre l'envel·liment. En aquesta secció podem trobar informació sobre diferents accions, programes o polítiques impulsades per l'ONU i relacionades amb l'envel·liment, així com alguns arxius amb informació gràfica i estadística sobre la situació actual de l'envel·liment a nivell global.
- Recursos: enllaços amb altres organismes que depenen de l'ONU com la FAO o l'OMS, en concret dels seus programes relacionats amb l'envel·liment.

Fòrum Mundial d'ONG sobre envel·liment

<http://www.foroenvejecimiento.org/>

Idiomes castellà i anglès

Madrid acull del 5 al 9 d'abril, i paral·lelament a la celebració de la Segona Assemblea Mundial sobre Envel·liment de Nacions Unides, el Fòrum Mundial d'ONG sobre Envel·liment. La reunió agrupa a la capital de l'Estat espanyol les organitzacions no governamentals vinculades i que treballen en aspectes relacionats amb la gent gran. Aquesta és la pàgina web oficial de l'organització del Fòrum. En aquesta es proporciona informació sobre la realització de l'Assemblea, i per als participants que volen ser presents a Madrid. També es poden consultar notícies i articles relacionats amb el Fòrum i l'envel·liment.

Altres continguts:

- Comitè Organitzador
- Programa del Fòrum
- Àrees de treball
- País seu
- Participants

Organització Mundial de la Salut-Envel·liment

<http://www.who.int/hpr/ageing/index.htm>

Idioma anglès

Aquesta és la pàgina web de l'Organització Mundial de la Salut dedicada a l'envel·liment i la gent gran. En aquesta pàgina, l'OMS ens permet accedir a molts dels seus recursos relacionats amb la gent gran, així com a informació i dades referents a l'envel·liment i la seva vinculació amb la salut.

Al web podem trobar:

- ▶ Dossiers especials sobre l'Any Internacional de la Gent Gran i el Moviment Global per a un Envel·liment Actiu.
- ▶ Notícies i esdeveniments: calendari que inclou les notícies i activitats programades relacionades amb l'envel·liment.
- ▶ Informació de contacte amb les seues regionals de l'OMS.
- ▶ Dossiers informatius sobre diversos aspectes, com l'impacte del VIH/SIDA en la gent gran o l'ensenyament de la geriatría en els estudis mèdics. Aquests dossiers extensos inclouen la possibilitat de traducció al francès i castellà en alguns casos i la consulta d'arxius *pdf* que completen àmpliament la informació.

Treballadors d'edat (OIT)

<http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/older/>

Idioma castellà, anglès i francès

L'Organització Internacional del Treball dedica, des de fa uns anys, una atenció especial a la gent gran que treballa. Treballadors d'Edat és una pàgina dedicada a defensar i fer complir els drets dels treballadors més grans.

Al web podem trobar:

- ▶ Explicació dels projectes i treballs realitzats per l'OIT en defensa dels treballadors de més edat.
- ▶ Dossiers sobre com afecta el desenvolupament als treballadors d'edat, la protecció social de la gent gran, els drets dels treballadors d'edat, etc. Els textos incorporen accessos directes a arxius amb més informació o enllaços d'interès.
- ▶ Anàlisi del procés preparatori de la Segona Assemblea Mundial sobre l'envel·liment que se celebrarà a Madrid.
- ▶ Enllaços amb pàgines web relacionades amb l'envel·liment de l'ONU, l'OMS, i altres organismes internacionals.

Help Age International

<http://www.helpage.org/dev/home/home/hometop.htm>

Idioma anglès

Help Age International és una xarxa global d'organitzacions sense afany de lucre que treballa per millorar les condicions de vida de la gent gran desafavorida. Les seves organitzacions treballen a més de 70 països per tal de fer més fàcil el dia a dia a la gent gran. Dins d'aquesta pàgina, podem trobar serveis com:

- ▶ Introducció a Help Age: aquesta secció ens explica les activitats principals desenvolupades per la xarxa i ens dóna la possibilitat d'accedir a alguna de les vacants laborals que ofereixen.
- ▶ Notícies: servidor de notícies de Help Age, en el qual s'inclouen esdeveniments, activitats de l'organització i altres recursos relacionats amb l'envel·liment.
- ▶ Publicacions: Help Age ens dóna la possibilitat d'accedir a publicacions de diversos tipus, entre aquestes *Ageing and development* i *Ageways*. També podem accedir, en alguns casos previ pagament, a arxius, manuals, llibres i textos de referència entorn de l'envel·liment.

Eurolink Age

<http://www.eurolinkage.org/>

Idiomes anglès i francès

Eurolink Age és una organització europea sense ànim de lucre per a la defensa dels drets de la gent gran i l'estudi de l'envelliment. El seu objectiu és donar veu als interessos i problemes de la gent gran en el si dels òrgans de la Unió Europea. Els darrers anys, Eurolink ha col·laborat en la creació d'AGE, una xarxa Europea de la gent gran. Aquesta xarxa pretén fer present els interessos de la gent gran en els acords i programes de la UE destinats a l'envelliment.

Al web podem trobar:

- ▶ Introducció d'Eurolink Age: explicació de les activitats desenvolupades per l'organització, així com els objectius i projectes per als propers anys. En aquest punt, Eurolink Age introdueix la seva participació en el naixement d'AGE. També podem trobar els contactes d'Eurolink Age a cada país de la UE.
- ▶ Altres organitzacions de la UE: Eurolink Age ofereix un llista d'altres xarxes i organitzacions de gent gran o implicades en l'envelliment que treballen en el marc de la Unió Europea.
- ▶ Dossier sobre treball i gent gran: en aquest dossier es recull el tractat de bones formes destinat a treballadors i empresaris, per tal de millorar les condicions de feina de la gent gran. Eurolink Age ofereix el text sencer del tractat en format *pdf* i en diversos idiomes, entre els quals hi ha el català i el castellà.
- ▶ Finalment, també podem trobar un taulell de notícies en el qual els usuaris de la pàgina poden penjar o llegir notícies relacionades amb l'envelliment, així com aportar nous instruments de debat o recerca.

The Guide to Internet Resources Related to Aging

<http://www.aarp.org/cyber/guide1.htm>

Idioma anglès

AARP és un portal nord-americà que proporciona tot tipus de serveis per a la gent gran, des d'assessorament jurídic fins a ofertes turístiques o consells mèdics per a la tercera edat. Entre els serveis de què disposa el portal, trobem aquesta guia de recursos a internet relacionats amb l'envelliment. En aquest cercador sobre l'envelliment, podem trobar pàgines, llistes de correu, newsgroups, revistes electròniques, índexs alfabètics, etc. Les seccions bàsiques de què es conforma el cercador són:

- ▶ Webs nord-americans i internacionals relacionats amb l'envelliment.
- ▶ Newsgroups.
- ▶ Fòrums de debat i llistes de correu: possibilitat d'accedir a aquells fòrums i llistes establertes i que guarden alguna relació amb la gent gran o els problemes que afecten l'envelliment.
- ▶ Altres recursos per a l'envelliment a internet.

Global Action on Aging

<http://www.globalaging.org/>

Idioma anglès

Global Action on Aging és una organització a nivell mundial per a la recerca, estudi i difusió dels problemes i reptes relacionats amb l'envelliment i la gent gran. Aquesta organització, amb seu als Estats Units, presenta la seva pàgina web com a un centre de recerca i difusió.

La pàgina inclou:

- ▶ Articles científics nord-americans i d'altres països sobre pensions, drets de la gent gran, sanitat, etc.
- ▶ Dossiers informatius sobre drets de la gent gran, salut i pensions. Els dossiers estan basats en projectes de l'organització, com Pension Wacht o Elder-rights Project, i inclouen articles i documents per analitzar aquests aspectes. Global Action on Aging estudia aquests temes des de dues concepcions geogràfiques diferents: els Estats Units i la resta del món.
- ▶ Calendari de reunions, cimera i trobades científiques relacionades amb l'envelliment.

International Federation on Ageing

<http://www.ifa-fiv.org/menu1.htm>

Idiomes anglès i francès

Web de la Federació Internacional sobre l'Envel·liment. L'IFA, creada l'any 1973, compta amb més de 100 associacions que lluiten per aconseguir integrar la gent gran en una societat participativa i fer realitat la idea d'envel·liment actiu. En aquesta pàgina es pot accedir a tot tipus d'informació relacionada amb l'envel·liment. La pàgina posa a disposició del visitant tota mena de recursos, des d'informació estadística i gràfica sobre l'envel·liment global, fins a les activitats realitzades per l'IFA. També es poden consultar publicacions o rebre els comunicats de premsa de la Federació.

Altres seccions:

- ▶ 4a Conferència Global: resum dels continguts debatuts en la conferència global de l'IFA a Montreal l'any 1999. Es poden accedir a talls de veu i imatges de la trobada.
- ▶ Envel·liment global: anàlisi de la situació de l'envel·liment a nivell mundial. Aquest dossier es completa amb informació gràfica i estadística
- ▶ Descripció dels projectes de l'IFA i les activitats desenvolupades, així com dels programes a nivell nacional i internacional.
- ▶ Membres de l'IFA.
- ▶ Publicacions. Algunes d'aquestes publicacions són d'accés lliure, mentre que d'altres necessiten d'una subscripció o pagament on-line. Entre les publicacions podem trobar manuals, llibres o documents propis de l'IFA.
- ▶ Enllaços ordenats alfabèticament, amb webs de diferents organismes i organitzacions relacionades amb l'envel·liment.

Envel·liment demogràfic. Centre d'Estudis Demogràfics, UAB

<http://www.ced.uab.es/jperez/pags/vejez.htm>

Idioma castellà (alguns articles en francès i anglès)

Pàgina personal de l'investigador Julio Pérez Díaz del Centre d'Estudis Demogràfics de la Universitat Autònoma de Barcelona. Pérez Díaz és també membre de la International Union for Scientific Study of Population (IUSSP). En aquesta pàgina, el sociòleg català aporta dades, anàlisis, articles i reflexions sobre l'envel·liment des del punt de vista de l'estudi demogràfic.

Al web podem trobar:

- ▶ Dades: diferents gràfics i dades de la situació i evolució futura de les piràmides de població a Catalunya i Espanya. També ofereix enllaços amb l'Institut Nacional d'Estadística i el Centre d'Estudis Demogràfics, entre d'altres.
- ▶ Temes: convivència, longevitat, pensions i salut (amb dades bibliogràfiques concretes i accés a articles a la xarxa).
- ▶ Enllaços: completa base de dades nacional i internacional sobre webs relacionades amb l'envel·liment en totes les seves vessants (institucions, ONG, organismes, etc.)
- ▶ Bibliografia.
- ▶ Experts: índex alfabètic d'experts i científics relacionats amb l'envel·liment i la demografia amb enllaç a les seves pàgines personals.

Older Women's Network, Europe

<http://www.own-europe.org>

Idioma anglès, (documentació en alguns idiomes de la Unió Europea)

Older Women's Network, Europe és la xarxa europea de dones grans. Creada a partir de la participació al European Older Women's Project, l'any 1993, OWN's, Europe treballa per divulgar i defensar els drets i les capacitats de les dones grans europees. La xarxa desenvolupa la seva activitat tant a nivell social com institucional; en col·laboració amb la UE.

Al web podem trobar:

- ▶ Documents especials sobre la Segona Assemblea Mundial d'Envel·liment de Nacions Unides i resolucions, acords i convencions sobre l'envel·liment a nivell europeu i mundial. Ofereix la possibilitat de consultar alguns d'aquests arxius en diversos idiomes de la Unió Europea.
- ▶ Help Desk: accés al xat i al fòrum de debat creats per OWN's, Europe i relacionats amb l'envel·liment. En aquests espais participatius, qualsevol usuari pot demanar, donar o intercanviar informació o dubtes amb experts i altres usuaris.
- ▶ Documents i articles: secció en què tenim accés a documents i articles seleccionats per OWN's, Europe i relacionats amb l'envel·liment.
- ▶ Newsletter: publicació d'OWN's, Europe que conté diverses notícies i articles relacionats amb l'envel·liment.
- ▶ Completa llista d'enllaços ordenada alfabèticament.

dCIDOB 82. Envelliment.

Selecció de Documents de la Base de Dades CIDOB.

Selecció de Documents de la Base de Dades CIDOB

↳ 44006- Gen.De. 2/01

AUBEL, Judi ; TOURÉ, Ibrahim ; DIAGNE, Mamadou (et al.)

"Strengthening grandmother networks to improve community nutrition: experience from Senegal". *Gender and development*. Vol. 9, no. 2 (July 2001), p. 62-73

↳ 44104- P.A.D.R. 3/01

CAREY, James R. ; JUDGE, Debra S.

"Life span extension in humans in self-reinforcing: a general theory of longevity". *Population and development review*. No. 3 (September 2001), p. 411-436

↳ 44222- O.O. 229/01

CLARKE, Rory; JACOBZONE, Stéphane; OXLEY, Howard (et al.)

"Santé: le système souffre-t-il? *L'Observateur de l'OCDE*, No. 229 (novembre 2001), p. 13-45

↳ 43991- SPED-DT 14/01

EGGERICKX, Thierry ; TABUTIN, Dominique

"Le vieillissement démographique dans le monde: historique, mécanismes et tendances". *Document de travail*. No. 14 (novembre 2001), p. 1-66

↳ 42502- P.A.D.R. 1/01

MCDONALD, Peter ; KIPPEN, Rebecca

"Labor supply prospects in 16 developed countries, 2000-2050". *Population and development review*. No. 1 (March 2001), p. 1-32

↳ 43614- O.O. 226-227/01

VISCO, Ignazio

"Faire face aux conséquences économiques du vieillissement". *L'Observateur de l'OCDE*. No. 226-227 (été 2001), p. 44-46

↳ 43329- P.A.D.R. 2/01

LUTZ, Wolfgang; GOUJON, Anne

"The world's changing human capital stock: multi-state population projections by educational attainment". *Population and development review*. No. 2 (June 2001), p. 323-339

↳ 40567-D.

ACC/SCN

Fourth report on the world nutrition situation: nutrition throughout the life cycle. Geneva: ACC/SCN in collaboration with IFPRI, 2000. P. 121

↳ 43438- Po.E. 77/00

BROWN, Lester R.

"Retos del nuevo siglo". *Política exterior*. Vol. XIV, no. 77 (septiembre-octubre 2000), p. 137-155

↳ 42203- M.T. 78/00

GARCÍA, Ernest

"La evolución demográfica en Europa y la crisis ecológica: ¿es todo negativo en el envejecimiento de la población?". *Mientras tanto*. No. 78 (otoño 2000), p. 77-85

↳ 39688- P.A.D.R. 1/00

LEE, Ronald

"Long-term population projections and the US social security system". *Population and development review*. No. 1 (March 2000), p. 137-143

↳ 43079- OFRIM-S 7/00

RODRÍGUEZ RODRÍGUEZ, Vicente; CASADO DÍAZ, María Ángeles; HUBER, Andreas

"Impactos de los retirados europeos en la costa española". *OFRIM suplementos*. No. 7 (2000), p. 117-138

↳ 39929- I.C.E.-S 2649/00

SUBDIRECCIÓN GENERAL DE ESTUDIOS DEL SECTOR EXTERIOR

Globalización, migraciones internacionales y envejecimiento de la población". *Información comercial española*. No. 2649 (abril 2000), p. 3-8

↳ 41796- L.

SWEETMAN, Caroline (ed.)

Gender and Lifecycles. Oxford: Oxfam publications, 2000. p. 96

↳ 35543- C.U. 1/99

BUTLER, Robert; YAN, Huang; CONABLE, Barber (et al.)

"Tercera edad: la vida por delante". *El Correo de la UNESCO*. No. 1 (enero 1999), p. 17-36

↳ 43978- SPED-DT 1/99

GOURBIN, Catherine; WUNSCH, Guillaume

"Alzheimer's disease data, levels, and caring strategies". *Document de travail*. No. 1 (janvier 1999), p. 1-16

↳ 40268- M.De. 107-108/99

GUILLEN ROMO, Héctor

"Vers la mondialisation des systèmes de retraite". *Mondes en développement*. Tome 27, no. 107-108 (1999), p. 117-128

↳ 37530- Dev.Ch. 2/99

MESSKOUB, Mahmood

"Crisis of ageing in less developed countries: too much consumption or too little production?". *Development and change*. Vol. 30, no. 2 (April 1999), p. 217-235

↳ 37569- Cou. 176/99

MORRISSEY, Dorothy; EVANS, Ruth; STEIN, Claudia (et al.)

"Troisième âge". *Le Courrier*. No. 176 (juillet-août 1999), p. 38-67

↳ 36190- D.E. 152/99

SANA, Mariano; PANTELIDES, Edith Alejandra

"La pobreza entre los ancianos. Lo que dicen los datos a la luz de las limitaciones de la medición". *Desarrollo económico*. Vol. 38, no. 152 (enero-marzo 1999), p. 1005-1026

↳ 33635- L

Desarrollo y diversidad social. Barcelona: Centro de Investigación para la Paz [etc], 1998. p. 111

↳ 33639-L

GORMAN, Mark

La tercera edad y el desarrollo ¿la última minoría?. Barcelona: Icaria, 1998. p. 38-47

↳ 32195- E.A.D. 49/97

BÉLANGER, Paul; FALGÀS, Rosa M.

"La educación de adultos y las personas de edad: tendencias y aspectos críticos". *Educación de adultos y desarrollo*. No. 49 (1997), p. 181-184

↳ 31245- UC-PS 26/97

DÍEZ NICOLÁS, Juan

"La población española en el contexto europeo". *Política y sociedad*. No. 26 (septiembre-diciembre 1997), p. 9-142

↳ 27657- NUPI-Forum 1/97

SCHERR, Sara J.

"People and environment: what is the relationship between exploitation of natural resources and population growth in the south?". *Forum for development studies*. No. 1 (1997), p. 33-58

↳ 21681- N.E.D. 5031/96

ESTIENNE, Jean-François (coord.)

"Vieillesse et retraites au Japon: une adaptation économique et sociale?". *Notes et études documentaires*. No. 5031 (1996), p. 7-140

↳ 18450- P.A.D.R. 1/95

ROGERS, Richard G.

"Sociodemographic characteristics of long-lived and healthy individuals". *Population and development review*. No. 1 (March 1995), p. 33-58

↳ 20680-D.

Europa para las personas de edad avanzada. [Luxemburgo: Parlamento Europeo, 1995], p.23

↳ 21128- Nu.S. 129/94

MONTES DE OCA, Verónica

"Envejecimiento y modernidad: impactos demográficos". *Nueva sociedad*. No. 129 (enero-febrero 1994), p. 132-141